Бүхы оронуудай пролетариинар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 15 (17738) | 1988 оной январиин 19, вторник | Сэн 3 мүн.

ХҮН ТҮРЭЛТЭНЭЙ ШУХАЛА АСУУДАЛНУУДЫЕ ШИИДХЭЛГЭДЭ ХҮСЭ ШАДАЛАА НЭГЭДҮҮЛХЭ

„Хүн түрэлтэнэй ажамидаралай ба хүгжэлтын түлөө уласхоорондын фондын“ хүтэлбэрилэгшэдтэй ***М.С. ГОРБАЧЕВОЙ*** *үүлзалга*

Москвада эмхидхэн байгуулгын заседанида сугларһан «Хүн түрэлтэнэй ажамидаралай ба хүгжэлтын түлөө уласхоорондын жасын» хүтэлбэрилэгшэдтэй КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев январиин 15-да Кремль соо үүлзаба гээд мэдээсэгдээ һэн.

Нёдондо жэлэй февральда Москвада болоһон «Ядерна бүү зэбсэгүй дэлхэйн түлөө, хүн түрэлтэнэй ажамидаралай түлөө» гэһэн уласхоорондын хуралдаан дээрэ имэ жаса байгуулха бодол хэлэгдээ бэлэй. Буу зэбсэг хурьялгын, байгаали хамгаалһан, соёлой асуудалнуудай талаар шэнжэлэлгын элдэб проектнүүдые бэелүүлгэдэ, элдэб оронуудай олониитын хоорондо үгэлэ ойлголсолгые ба харилсаа холбоое бэхижүүлгэдэ тэрэ туһа нэмэри болохо эзэргэтэй.

Үүлзалгада хабаадажа байһан элдэб оронуудай эрдэм ухаанай, соёлой элитэ мэдээжэ түлөөлэгшэдтэ, ажал хэрэг эрхилдэг ба ниитын бүлэгөөрхидтэ хандажа, **М. С. Горбачев** иигэжэ хэлэбэ:

Таанадые хаража байһандаа баяртайб. Таанадай дүүргэжэ байгаа үүргые һайшаанаб. Энэтнай дэлхэй дээрэ боложо байһан һайн хубилалтануудай үшөө нэгэ гэршэ болоно гээшэ. Эб найрамдалай, уласхоорондын байдалые гуримшуулха замаар алхам бүхэмнай бэлэн бэшээр хэгдэнэ. Гэбэшье энэ дабшалта үргэлжэлнэ.

Юумые муу тээшэнь бодохо гэнэ бэшэб, соргойгоор этигэнэшье бэшэб. Юумые байһан соонь ойлгохо гээшэ илангаяа политикада ехэ шухала. Уласхоорондын байдал ямар шэглэлээр хүгжэнэб гэжэ бидэ Советскэ Союзда сэгнэхэдээ, буу зэбсэг хурьяха, экономикын, эрдэм ухаанай болон соёлой хэрилсаа холбоой талаар гэмгүй һайн шэглэлнүүдэй тодоржо эхилээшье һаань, һайн тээшэ эрид хубилалта үшөө болоодуй гэжэ һананабди.

Бүхы дэлхэй дээрэхи интеллигенци: эрдэмтэд, уран зохёолшод, искусствынажал ябуулагшад ажал ябуулгаяа ехэ эдэбхижүүлээ гэжэ онсолон тэмдэглэхээ һананаб. Обществодо энэ хүнүүдэй дүүргэдэг үүргые хараада абаа һаа, энэмнай айхабтер ехэ удха шанартай. Бүхы дэлхэйн хүнүүд шахардуу шанга байдалһаа эсэ, зогсожо, саашаа юу хэхэ тухайгаа бодожо үзэхэ хэрэгтэй гэжэ булта хүнүүдтэ, угайдхадаа политика ойлгодоггүй хүнүүдтэшье эли болоо.

Бидэ Советскэ Союзда энээниие мэдэрэзбди гэжэ найдуулха байнаб. Уласхоорондын байдалые, эб найрамдалые һайжаруулхын тула бидэ бүхы юумэ хэхэбди.

Манай хэблэлэй гүлөөлэгшэдтэй болон зохёохы ажал танай холбоонуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй һаяшаг уулзаа һэмди. Манай түүхэ, тэрэнэй туйлалтануд тухай, элдэб шатануд тухай, тэрэ тоодо гашуудалта шатануд тухайшье энэ үүлзалга дээрэ хөөрэлдөө гээшэбди. Манай түүхын хүгжэлтын орёо асуудалые ойлгохын, тэрэниие гүнзэгыгөөр мэдэжэ абахын тула манай түүхын элдэб шатануудта ямараар ханданабибди, сэгнэнэбибди гэжэ һанамжануудаа үшөө дахин сасуулжа үзөөбди. Тэрэнэй шата бүхэндэ врад зомнай оронойнгоо аша туһада хүдэлжэ, айхабтар ехэ хүсэлэл оролдолго гаргаһан, дэбжэлтын ба социализмын замаар урагшань дабшуулһан байгаа. Энэ айхабтар ехэ, олон үндэнэ яһатанай ажаһуудаг, урдань гээгдэнги байһан ороние мүнөөнэй гүрэ болгоһон ехэ алхамуудшье байгаа. Гэбэшье манай хүгжэлтые һаатуулһан, тэрээнһээ байтагай социализмые хүгжөөхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ хохидол үзүүлһэн сагшье байгаа. Энэмнай баһал баримта болоно.

Мүнөө хубилган шэнэдхэлгые бэелүүлжэ, демократиин гол ёһонууд дээрэ манай сбществые шэнэдхэхэ гэжэ байхадаа, эдэ бүгэдэнөө бидэ һургаал абанабди. Энээнэй тулада ехэхэн хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха, ухаан бодолоо хубилгаха хэрэгтэй. Энэ ажабайдалдаа бидэ булта тодорхой зам гаталаабди. Хубилган шэнэдхэлгые бэелүүлхэ шухала гэһэн мэдэрэлдэ энэ зам хүргэһэн байна. Манай байгуулалтын арга боломжонуудые элирүүлхын тула демократиин замаар манай сбществые хүтэлжэ шадаха ухаан бодолой хүсэнүүд манда бии. Обществын зарим хубинь болохо ухаан бодолой ажал ябуулагшадай гү, али политигуудай энээниие хүсэдэг байгаа һаань, энэнь шухалашье һаа, шиидхэхы бэшэ удха шанартай байха һэн. Бүхы обществын — хүдэлмэришэн ангиин, таряшадай, интеллигенциин, бүхы ажалшадай энэ политикые, хубилган шэнэдхэлгын шэнэ уг зорилгонуудые ойлгожо абаһаниинь шиидхэхы удхатай. Тэмсэл соогуур, бэрхэшээлнүүдые дабажашье һаа, урагшаа дабшахабди гэһэн этигэл найдал эдэ бүгэдэ түрүүлнэ.

Манай орон дотор боложо байһан юумэн гансал бидэнэрһээ, манай обществоһоо бэшэ, мүн бидэнэй ажаһуудаг дэлхэй дээрэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдһээ дулдыдаха гэһэн бодол минии хэлээшэ уулзалга дээрэ хэлэгдэһэн байгаа. Мүнөөнэй дэлхэй дээрэ боложо байһан бүхы юумэн хоорондоо холбоотой, бэе бэеһээ дулдыдаг гэжэ бидэ мэдэрнэбди. Энэмнай орон бүхэндэ, тэндэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдтэ, харин эсэсэй эсэстэ дэлхэй дээрэхи бүхы политикада ехэ нүлөө үзүүлдэг байнаниинь арсашагүй. Иимэ холбоо болон бэе бэеһээ дулдыданги байлгые хараада абажал, ерээдүй тухайгаа бодомжолжо, гансал өөрынгөө общество доторхи түсэбүүдтэ түшэглэжэ бэшэ, мүн бусад нацинууд болон арадуудтай харилсаа холбоо бэелүүлхэ хараатайгаар түсэбүүдые зохёожо болохо. Интернациональна шэнжэтэй асуудалнууд олон болоо гэжэ хараада абаа һаа, энэмнай тон шухала. Бүхы хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын урда табигдаһан дээрэһээнь ниитэ хүн түрэлтэнэй гээд юрэ тэдэниие нэрлэдэг гээшэбди.

Эдэ бүгэдэнөө уламжалан, шэнээр бодомжолхо, шэнэ бодото байдалые болон эрхим һайн байдалтай обществодо хандалгые бодожо үзэхэ зэргэтэй болообди. Энэ талаар мүнөө дээрээ эхин һуралсан гаража байнабди. Шэлэһэн замаараа үргэнөөр дабшахын тулада үшөө ехэ юумэ хэхэ болонобди. Энэмнай манай хубилган шэнэдхэлгэдэ хабаатай. Мүн дэлхэй дээрэхи байдалые һайн, тээшэнь хубилгахын тула үшөө олон юумэ ойлгожо абаха, хамтын хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха хэрэгтэй.

Таанадай эндэ түлөөлжэ байһан шэнэ эмхиин бии бололго дэлхэй дээрэ боложо байһан хубилалтануудтай холбоотойгоор баһал харагдаха ёһотой. Өөрынгөө шэлэһэн социальна байдал, үзэл суртал, шажан мүргэл баримталха зуураа, үгэеэ ойлголсон, харилсаа холбоо бэелүүлхэ, эбтэй эетэй ажаһууха гэһэн эрмэлзээлэй ехэ боложо байһаниинь эдэ хубилалтануд тодорхойлно.

Өөрын хуби заяатай, өөрын ёһо заншалнуудтай элдэб олон арадуудые нэгэдүүлдэг дэлхэйн хамтаралда энэмнай ойлгосотой. Хэды ехэ хүсэтэйшье һаа, эгээн ехэ оронуудшье энээниие хэрэгсээнгүй байжа шадахагүй, бага арадуудта дээрэлхэгээр хандаха ёһогүй гэжэ һаяхан президент Рейгандэ хэлээ һэм. Гүрэнэй ехэ байха бүринь, өөрынь арад зоной, мүн бусад арадуудайшье урдахи харюусалгань ехэ байха эзэргэтэй гэжэ һананаб.

Хэрбээ ехэ гүрэнэй, иимэ гүрэнэй правительствын арадайнгаа үмэнэ, бусад оронуудай арадуудай үмэнэ харюусалгагүй байгаа һаань, горитой ехэ хойшолонгуудтай байжа болохо.

Эрдэм ухаагаар, уран зохёолоор баяжуулагдаһан ушартал мүнөөдэрэй политика ашаг үрэтэй байха гэжэ би этигэнэб. Арюун зүб ябадалай эшэ үндэһэндэ түшэглэдэггүй, дэлхэйн политика хүнэй аша туһа харадаггүй һаа, уласхоорондын харилсаануудые энэркы шэнжэтэйгээр хүгжөөнгүй, арадуудай ойро дүтэ болохо гээшэнь хэсүү. Эрдэмтэдэй, хүн түрэлтэнэй олониитын, ухаан бодолой хүсэнүүдэй онсо өөрэ, һэлгэшэгүй хубита политигуудта заабол хэрэгтэй. Эдэ бүгэдые ойлгожо, замайтнай эхиндэ, хүдэлмэриинтнай эхиндэ та бүгэдые амаршалаад, ехэ амжалтануудые туйлахыетнай хүсэнэб.

Саашань директорнуудэй советэй үмэнэһөө фондын вице-президент **Дж. Визнер** (США) үгэ хэлэбэ. Москвадахи уласхоорондын хуралдаан дээрэ байгуулха гэжэ шиидхэгдэһэн жасынажал ябуулгада ехэ найданаб гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Олон оронуудаар ябажа, олон хүнүүдтэй, илангаяа эрдэмтэдтэй хөөрэлдэхэдөө, буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгын тулада бэшэ, харин обществын аша туһада хүнэй бэлиг талаан, арга боломжонуудые хэрэглэхэ ейхабтар ехэ хүсэл эрмэлзээлтэй байһыень мэдэжэ абаа һэм.

Элдэб оронуудай хоорондо үгэеэ ойлголсодог болохо, харилсаа холбоо үргэнөөр бэелүүлхэ шухала гэжэ тоолодог хүнүүдтэ СССР-тэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүд, дэлхэй гээшэ нэгэн бүхэли ба хоорондоо холбоотой гэжэ совет гадаадын политикада баримталагдадаг шэнэ хараа бодол ехэ этигэл найдал түрүүлнэ, гэжэ Дж. Визнер онсолон тэмдэглэбэ.

Дэлхэй дээрэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тухай, энээнтэй дашарамдуулан эрдэмтэдэй, соёлой, искусствын ажал ябуулагшадай, ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй урда табигдаһан зорилгонууд тухай, байгуулагдаһан жасын зорилгонууд тухай һанамжануудаа хубаалдаа гэбэл, **А. Хаммер** (США), **Д. С. Лихачев** (СССР), **А. Д. Сахаров** (СССР), господжа **С. Эйзенхауэр** (США), **Ж. Гольденберг** (Бразили), **Р. Бьернерстедт** (Швеци), **Дж. Стоун** (США), **Д. Мак-Таггард** (Канада), **Б. Сендов** (Болгари), **Ф. Майор** (Испани), митрополит **Питирим** (СССР), **С. З. Сагдеев** (СССР), **Х. Штиллер** (ГДР), **М. Гуттьерес** (Итали), **М. Села** (Израиль), **Ф. фон Хиппель** (США), **Х. -П. Дюрр** (ФРГ), **Х. Рихтер** (ФРГ), **У. Грин** (США), **Р. Шнайер** (США), **Е. П. Велихов** (СССР).

Ядерна аюулһаа хүн түрэлтэнние абарха зорилготой шэнэ бодомжын хүгжэлтэдэ болон урагшаа дабшалтада, бэе бэедээ этигэхэгүй ябадал дабалгада, оронуудай болон арадуудай хоорондохи бэе бэеэ ойлголсолгые бэхижүүлгэдэ тус жасын ажал ябуулга горитой нэмэри боложо үгэхэ һэн гэжэ хэлэгдэһэн байгаа.

Эрдэмэй, соёлой, хэрэг бүтээхы ажал ябуулагшадай түлөөлэгшэдэй жасын программа бэелүүлхэ талаар хоорондоо харилсаһанай ашаар бодото политикын ниитын һанаан бодолтой бүри наринаар холбохо, мүнөө сагай томо томо асуудалнуудые сэгнэхэ ябадалда политигуудай болон эрдэмтэдэй анхарал татаха арга боломжо олдохо байна.

Дэлхэй дээрэ анха түрүүшынхиеэ ядерна зэбсэгүүдэй бүхэли түхэл янза усадхаха арга олгоһон дүтын болон дунда зайда буудагаг ракетэнүүдэй талаар һая баталагдаһан хэлсээн хадаа уласхоорондын политикада шэнээр хандалгын бодото бэелэл болоно гээд үүлзалгада хабаадагшад сэгнэһэн байна.

Ядерна үе сагта уласхоорондын харилсаануудые һайн һайхан бодомжотой болгохо, тэдэниие оюун ухаан бодолой талаһаа хэмжүүрлэхэ, политикада хүн түрэлтэнэй сэдьхэл бодолой гуримуудые сахиха шухала гээд үүлзалгада хабаадагшад тэмдэглээ.

Жасын ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдэй нэгэн хадаа буу зэбсэг хурьялгын асуудалнууд мүн гээд үгэ хэлэгшэд хараха зуураа хүгжэлтын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ элдэб оронуудай олониитын түлөөлэгшэдэй хүсэ шадал нэгэдүүлхэ гээшэ ехэ удха шанартай гэжэ заабан байха юм.

Хари оронуудһаа ерэһэн айлшад СССР-эй ниитын ажабайдалые шэнэдхэн хубилалгын болон демократизациллгын хэр ябажа байһанаар үнэн зүрхэнһөө һонирхоо, манай орон соо боложо байһан хубилалтануудай уласхоорондын ехэ удха шанартай байһан тухай хэлээ.

Үүлзалгын түгэсхэлдэ **М. С. Горбачев** үгэ хэлэбэ. Үүлзалгада хабаадагшадай һанамжануудые ехээр һонирхон шагнааб гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Таанадай хэлэһэн олон юумые бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдэ анхармаар байна. Хүн түрэлтэнэй амиды үлэхын түлөө тэмсэлые харилсаа холбоонтой холбодог байһантнай жасын ажал ябуулгада шухала гэжэ би һананаб.

Уласхоорондын харилсаанууды шэнэдхэн хубилгаха талаар дэлхэй дээрэ саашанхи һайн хубилалтануудай болоогүй һаань, жасын хараалһанаа бэелүүлхэдэнь хүндэ баймаар.

Тиимэһээ би иигэжэ хэлэхэ байнаб: һанаан бодол болон политикые шухала һанамжануудаар, шэнжэлгэнүүдээр, дурадхалнуудаар, һүүлэй һүүлдэ проектнүүдээр нэгэ талаһаа жаса хангадаг байха. Нүгөө талаһаань абахада, тэрэ өөрөөшье дэлхэйн олониитэтэй үргэнөөр харилсан байха болоно. Минии һанахада, иимэ харилсаанай үгы байгаа һаань, жасын үрэжэлтэ үндэһэнүүд үгы болошохо байна. Тэдэ үндэһэнүүд хадаа обществоо, тэрэнэй олон янза түхэл соонь байна гээшэ. Өөрыгоо тойруулжа интеллектуальна ехэ хүсэнүүдые суглуулаад байхадаа, эдэ амиды холбоонуудайнгаа үндэһэн дээрэ мүнөөнэй дэлхэйн тон шухала асуудалнуудые жаса тодоруулан гаргажа, эрдэмэй баримтануудта үндэһэлһэн тобшололнууд болгожо, политигуудта дамжуулха байна. Энэ тон шухала.

Таанад үгэ буляалдалгаяа үшөө дүүргээгүй хат гэжэ һанабаб. Жасынгаа хүдэлмэри хайшаагаар байгуулха тухайгаа таанад үшөө һайнаар бодожо үзэхэ ёһотойт. Юуб гэхэдэ, энэтнай юрын хэрэг бэшэ, таанадай урда табигдаһан зорилгонууд ехэшье, харюусалгатайшье байна.

Танай жасын хүдэлмэридэ хоёр гол шэглэл тодорно ха гээд энэ үүлзалга дээрэ би һанабаб. Эрдэмэй баримтануудые, дэлхэйн хүгжэлтын шэглэлнүүдые гүйсэд һайнаар ойлгодог байһанаа хэрэглэн, шэнэ бодомжые бүридхэлгын замаар дабшан, жаса политикада нүлөөлжэ шадаха байна. Иигэжэл өөрынгөө үүргэ дүүргэхэ хараатай гэжэ һананаб. Гансашье дотоодынгоо асуудалнуудаар бэшэ, харин уласхоорондышье асуудалнуудаар шиидхэбэринүүдые абахын тулада политигуудта эрдэмэй баримтануд, тэдээндэ түшэглэнэн тобшололнууд тон хэрэгтэй болодог гэжэ би өөр дээрээшье ойлгожо байнаб. Энэ талаар жаса ехэ арга боломжонуудтай. Жаса, тэрэнэй заабаринууд угаа хэрэгтэй байна ха юм. Гэбэшье танай һанамжануудые, дурадхалнуудые, бодомжонуудые бултадаа тон зүб гээд лэ тооложо байхагүй юм ааб даа. Юуб гэхэдэ, тэдэтнай дороо баримта үндэһэтэй политика зохёоходо, уласхоорондын харилсаануудые бүридхэлгэ туһалха байна ха юм. Энэ нэгэдэхеэр.

Хоёрдохёор, Жаса ехэ юумэ хэжэ шадаха. Зүгөөр заанай яһаар баригдаһан хэрэм соо орошоод, мүнөөнэй дэлхэй дээрэ боложо байһан абьястай шуургата үйлэ хэрэгүүдһээ, энэ дэлхэйн һанаа зоболгонуудһаа болон этигэл найдалнуудһаа хаагдашоод байгаагүй һаа, жаса ехэ юумэ хэжэ шадаха.

Хүн түрэлтэнэй амиды үлэлгын болон хүгжэлтын асуудалнуудтай, дэлхэй дээрэ бодото урагшаа дабшалта хангаһан проектнүүдтэй жасын хүдэлмэриин холбоогүй байгаа һаань, урдань табигдаһан зорилгонуудтаа хүрэжэ шадахагүй байна. Мүнөөдэр политикада аймшаттай ехэ нүлөө үзүүлжэ байһан ниитын хүдэлөөнүүдтэй үргэн холбоонуудые байгуулха шухала байһан тухай танай бодол тон зүб гэжэ би һананаб.

Проектнүүд тухай хэлэхэ болоо һаа, тэдэнэр олон янзын байжа болохо. Буу зэбсэг хурьялгые улам эдэбхижүүлхэ хэрэгтэ жасын туһаламжаар эрдэмтэдэй хабаадаха гээшэ тон шухала гэһэн һанамжые дэмжэнэб. Энэ хадаа түрүүшын эеллээнэй зорилго мүн. Мүнөө сагта тон хурсаар табигдажа байһан экологическа асуудалнуудые тоонгүй байха аргагүйбди. Экологиин асуудалнуудые шиидхэхэ талаар бодото харилсаа холбоон хэрэгтэй. Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха хэрэгтэ залан шууд, комплексна хандалга хэрэгтэй. Экологиин хэрэгтэ интернациональна ажал ябуулга эдэбхижүүлхэ талаар жаса мэтын ниитын организацинуудые хэрэглэжэ, тон һонирхолой дурадхалнуудые оруулхаар гэжэ һанагдана.

Эрдэм-техниқын дэбжэлтэдэ, тэрэнэй социальна хойшолонгуудта хабаатай асуудалнуудта энэ хабаатай. Гансал гээгдэнги хүгжэлтэтэй, тиимэһээ эрдэм-техниқын дэбжэлтын туйлалтануудые хэрэглэхэ эрмэлзэлтэй гүрэнүүдэй хүн зоной һонирхолые эдэ асуудалнууд дайрана бэшэ. Эндэхиһээ бага бэшэ хурсаар, тус асуудал хүгжэһэн оронуудташье табигдана. Уласхоорондын харилсаануудые һайн һайхан шэглэлтэй болгохо хэрэгтэ соёл болбосорол ехэ удха шанартай.

Жаса хадаа энэ дэлхэйе бодото байһан соонь хараха болон ойлгон абаха зэргэтэй гэжэ һанагдана. Энээнэй ашаар лэ ажабадалай шухала асуудалнуудые тодорулжа, зүб тобшололнуудые болон заабаринуудые хэхэ арга боломжо олдохо байна.

Нэгэ правительство гү, али бүлэг правительствануд фондын ажал ябуулгые хүтэлбэрилжэ, бүхы хүн түрэлтэндэ хабаатай асуудалнуудые шиидхэлгэһээ хажуу тээшэнь абаашаха ёһогүй гэһэн танай һанамжые зүбшөөнгүй байхын аргагүй.

Иимэл шэглэлтэй ажал ябуулгыетнай бидэнэр алишье талаһаань дэмжэхэбди.

Мүнөө уласхоорондын харилсаануудта үзэгдөөд байһан һайн хубилалтануудые саашадань бэхижүүлхэ болон хүгжөөхэ хэрэгтэ совет хүтэлбэриин гадаадын политика ерээдүйн сагта зорюулагдаха юм. Тиимэһээ нэн түрүүн буу зэбсэг, илангаяа ядерна буу зэбсэг хурьялгада бидэнэрэй талаһаа бүтэмжэтэй шэнэ ажал ябуулга хэгдэхэ гээд хүлеэхэ ёһотойт.

Стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүдые хахадаарнь хороохо тухай асуудал ажабайдалтай нягта холбоотойгоор табигдаа гэжэ тоолонобди. Буу зэбсэг хурьялгын бодото түхэл янзануудтай болжо байхадань, энэ хэрэгые тойруу болгожо, ондоо шэглэлнүүдээр хэн нэгэнэй ябуулха һэдэлгэ хэхэдэнь, бидэнэр эрид буруушаанабди.

Европоһоо дунда болон дүтын зайда буудагаг ядерна ракетэнүүдые хурьяха тухай асуудал табихадамнай, Европо ехэ «хүшэр» байдалда оробо гээд зариман һанаһан байха. Тиимэһээ үһан болон агаарай сэрэгэй хүсэнүүдые улам зэбсэгжүүлжэ, энэ хэлсээе тойрон гараха һанаашалгануд тиихэдэ гансата бии болоо һэн. Ямаршье удхагүй юумэн болоо һэн!

Хэрбээ мүнөө стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые 50 процентээр хороогоод, эдээниие улам үсөөрүүлхэ замаар саашадаа дабшаха болоо һаамнай, нэгэ иимэ асуудал гарана: далайн онгосонууд дээрэ табигдадаг далита ракетэнүүдые олошоруулжа, энэ хэлсээ тойрон гараха һэдэлгэнүүд ямар удхатай байхаб?

Иимэ ябадалнуудые бидэнэр эрид буруушаанабди.

Вашингтондо болоһон үүлзалга дээрэ эдэ асуудалнуудые тодоор табиһан байнабди. Хэлсээ хэжэ байһан зоной нэгэниинь мэхэ гаргана, тойроод гарахые һэдэнэ гэһэн мэдэрэлэй байхада, буу зэбсэг үрдилдэн гаргалгые болюулжа, буу зэбсэг хурьялгада бодотоор орохо гээшэ аргагүй шахуу болоно.

Хэрбээ буу зэбсэг үрдилдэн гаргалгын замбуулинай дайдада дэлгэрээ һаань, мүнөө тогтоод байһан тэнсүүри эбдэгдэхэ байна, тиимэһээ иимэ бодолтой яашье эбсэжэ болохогүй. Ехэ бэрхэшээлтэйгээр, эрдэмтэд энээниие һайн мэдэнэ, сасуулалгын хэм хэмжээ зохёогоообди, хиналта хэлгын янза түхэлнүүдые олообди. Энээнэй үндэһөөр буу зэбсэг хурьялга дэлхэй дээрэ эхилээ. Буу зэбсэг үрдилдэн гаргалгын замбуулинай дайдада дэлгэрээ һаань, бүхы байдал хубилха байна. Энэ юрын хэрэг бэшэ, тиимэһээ нэгэ таладань буу зэбсэг хурьягаад, нүгөө тээнь тэрэниие үрдилдэн гаргажа болохогүй гэжэ бидэнэр һананабди. Энэ хадаа гансашье манай бэшэ, харин олониитын, тогтоод байһан байдал илангаяа гүнзэгыгөөр ойлгожо байһан эрдэмтэдэй, интеллектуалнуудай түлөөлэгшэдэй һанамжа байна ёһотой гэжэ найданабди. Иигээд байхадаа, нэгэдэхеэр, хүн түрэлтэнэй ерээдүйдэ аюул үлэнэ, хоёрдохёор, нөөсэнүүд гаргашалагдаһаар байна. Бидэнэр иигэжэ һананабди.

Буу зэбсэг хурьялгын ябаса удааруулангүйгөөр урагшаа дабшалгые эдэбхитэйгээр дэмжэнэбди. Иигэжэ нилээн холо ошохоор бэлэн гээшэбди. Дунда болон дүтын зайда буудагаг ракетэнүүдые усадхаха тухай хэлсээнүүдэй үедэ совет талын урагшаа һанаатай байлга. нөөсэ арга боломжнуудтай гэжэ харуулаа ёһотойбди, энэмнай саашадаашье иимэл зандаа байха. Стратегическэ болон добтолхы ракетэнүүд тухай хөөрэлдэжэ эхилхэдэмнай, бүри ехэ нугалбаритай болон бүтэмжэтэй байлга хэрэгтэй болохо. Эндэ бүхы юумэн орёо болоно: тиимэһээ бүтэмжэтэйгөөр хандаха хэрэгтэй. Урдахи хэлсээнүүдэй үедэ бидэнэрэй дунда тогтоһон бэе бэедээ этигэлгэ хэн нэгээ мэхэлхэ гэһэн һэдэлгээр юуншье бэшэ болгогдоогүй һаань һайн байгаа.

Тиимэһээ бэе бэеынгээ һанамжые хүндэлэлгэ, бэе бэеэ ойлгохо эрмэлзэл, орёо асуудалнуудые шиидхэхын тулада хүсэл оролдолгоо ниилүүлхэ гэһэн бодол хэрэгтэй, эдэ бүгэдэ мүнөөнэй бидэнэрэй үүлзалгада хуу бии гэжэ һананаб.

Бүри дүтын сагта химическэ буу зэбсэг үгы хэхэ асуудал шиидхэжэ болохо гээд бидэнэр батаар найданабди. Гадна юрын буу зэбсэгүүдтэ хабаатай асуудалнуудаар гараһан һанамжануудта зүбөөр хандахаар бидэ бэлэнбди. Илангаяа Европодо. Ондоошье, манайшье талаһаа тааралдаагүй юумэнүүд бии. Тиимэһээ сэрэгүүдэй урда урдаһаа хүлэзэн зогсолтые улам бага болголгын замаар дабшаял.

Таанадай манай арадаар һонирхоһоноо, манай арадые һайхашаан хараһанаа мэдүүлһэйтнай түлөө баяр хүргэнэб. Манай арад обществоёо шэнэдхэхэ, шэнэдхэн хубилгалга саашадань бэелүүлхэ талаар холын хараатай түсэбүүдые бэелүүлжэ байна.

Манай орон соо шэнэдхэн хубилгалгын хэр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай, ямар асуудалнуудай гарадаг болон ямар арга боломжонуудай нээгдэжэ байһан тухай саашадаа М. С. Горбачев хөөрэжэ үгэбэ.

Дж. Визнер. Таанадай хэһэн юумыетнай һайшаанаб, саашанхи хэрэгүүдыетнай һайхашааха хүсэлтэй байнаб.

М. С. Горбачев. Энэ хэлээшэдэтнай хүрэхые оролдохобди. Нюуса нөөсэгүйгөөр хөөрэлдэһэндөө ехэ баяртай байнаб. Иимэл оршон байдалда үүлзалгануд үнгэрдэг байха ёһотой, форумайтнайшье хүдэлмэри иимээр лэ үнгэрэг. Бидэнэр, совет хүтэлбэри таанадтай сэхэ хөөрэлдэхөөр бэлэнбди. Түрүүшын алхам хэһэн энэ замдатнай амжалта хүсэнэбди. Ядерна буу зэбсэг хурьялгада хэгдэжэ байһан түрүүшын алхамтай тааралдаһаниинь һайн байна. Тиимэһээ эдэ бүхы асуудалнуудые хараадаа абажа, ажал ябуулгаяа эрхилэе. Һайн бэлэйт, элүүр энхые болон эрэлхэг зоригтой байлгые хүсэнэб. **(Альга ташалга).**

КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. Ф. Добрынин үүлзалгада хабаадалсаба.

(ТАСС).

ХОНИШОДОЙ ЗАРЮУСАЛГАТАЙ ХАҺА

Республикымнай ажахынуудта хонидой эрдэм хаһа эхилбэ. Байгша ондо бүхыдоо нһаа үсөөн бэшэ хурьга абажа, бүрин бүтэнөөр түсэб хараалһан колхоз, совхозуудай хонишодануд үбэлжэлгэдөө, илангаяа хурьгадые абажа зарюусалгата хаһадаа эмхитэй һайнаар бэлдээ юм.

Хурьга абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ гээшэ зарга, дүршэлһөө бэшэ, мүн бэлэдхэлһээ эхи үндэна. Республикымнай түрүү хонишод түл абажа хаһадаа эртээнһээ эмхи, гуримтайгаар бэлдэнэн бэшээлбэл, манай суута хонишод—Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонималис Ажалай Герой Д-Н. Б. Сундуевай, Хоринн удын совхозой ахалагша хонишон, партийн XXVII делегат Г. М. Бимбаевай, Сэлэнгын районой Химзой ахалагша хонишон А .М. Акуловай даадаг бриэл бүхэндэ 100 эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 125 хурьга абажа, хурьган бүхэноо эхэһээнь ехэ үргээр илгажа тушаана. Нёдондоной дүнгөөр республикэ доторнай зуутан-хонишодой зэргэдэ 264 бригада (Түрүү хонишод – зуутанай үнгэрһэн, 1987 ондо дунгүүд газетымнай хоёрдохи нюурта дэлгэрэнгыбэ).

Хонишодой бригадануудай туйлаһан эдэ дүнгүүнэлэн харахада, республикымнай район бүхэндэ бэрилхэ һалбарияа ашаг олзотой болгохо, эрид арга боломжын яһала бии байһаниинь элирнэ. Түрүүлүүлэй дүй дүршэлые, окол аргануудые үргэгэлжэ шадаһан районуудта һайн дүн туйгэрүүлжэ шадаһан районуудта һайн дүн туйхэшээлбэл, үнгэрһэн жэлнүүдтэ Баргажанай районой Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон Дуевай хүтэлбэрилдэг бригадын дэргэдэ түрүү дүй нургүүли эмхидхэгдээд, хэшээлдэнь гансашье Баршэ, мүн хуршэ Хурамхаанай районой ахахынуугша хонишодые хабаадуулапсадаг байһанайнь аша харагдаба. Тусхайбал, нёдондо дурсагдагша хонишодой ахахынуудта зуутан-хонишодойнь эргэ хараа ошоруулагдаа. Тэрэшэлэн Ивалгын райондо, илангын ОПХ-да хонидой ашаг шэмые. эрид дээшэлаар халан абамаар түрүү онол арга үргэгөөр нэ. Мүн эндэ ажалаа хамтын, гэр бүлын подрядтоосооной гуримаар эмхидхэһэн бригадануудһан эрхим дүнгүүд тухай дэлгэрэнгыгээр тогтожо ааюулгүй бариһэй үлүү. Нёдондо 100 эхэ хонин бүриһөө зуун, эшье хурьга абажа түлжүүлһэн хонишод ажалаа имаар эмхидхэһэн байгаа.

Республика доторнай эхэ хонидой 1200 гаран отаэнэ. Түл абажа түлжүүлхэ эдэ бригадануудай хаусэб, абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхынь нэртэ ажалай таарамжатай зохид эрхэ байдал зобайха ёһотой. Нэн түрүүлэн хурьга абажа түлудэлмэридэ урдань хурьгашакаар ажаллаһан, дүрнүүдые томилходо һайн. Олохи ахалагша хонишашаараа хүдэлхэ хүнүүдые өөһэдоо бэдэржэ олоой жэлнүүдэ ВЛКСМ-эй Зэдын райком залуушуудхүдэлмэридэ олоор эльгээдэг һайн закшалтай бобалуу хүбүүд, басагад хурьгашаараа ажаллахадаа. Хонишодой онол арга, дүршэлые халан абажа, ааа һүрэг хонидые даажа абахаар һүрган бэлдэгөм.

Мэдээгээр, Мухар-Шэбэрэй, Ахын, Загарайн районой ахахынуудта түрүүшын хурьгад абтажа захалба. Һаяаа районуудай ажахынуудта энэ хаһань эхилхээр хүТиимэһээ хонишодой бригада бүхэндэ хурьгадай аалха, сэбэрлэхэ, дезинфекци хэхэ, хаамагуудынь, бүтонуудынь түхеэрхэ шухала, түрэһэн хонидто, томо захалһан хурьгадта эдюулхээр шэнэртай тэжээлыгь арха шухала. Мүн эхэ хонидой отарануудые түргэн болгон ветеринарна аптечкээр, хурьгадай доро дэбдихэ хохир, хюроогэй хибэдэһээр хангаха хэрэгтэй. Түл үдэ хони, хурьгадые үһаар таһалдуулжа болохогүй. гу, али автомашинаар асаргаһан үһаниинь заабол дээд, хони, хурьгадта үүлгагдаха ёһотой.

Республикымнай олохон районуудай ажахынуудта хурьгадынь дээрэ үргэгдэжэ түхеэрэгдэһэн, заабһартай хаамагууд соо түлжүүлэгдэдэг болоо. Энэ арга нэн хурьгадай хүйтэ абажа, гэдэһэ доторой үбшэндэ гарзалха ушарые һэргылнэ. Гэбэшье туршагдажа, арюулһан энэ түрүү арга бүхы ажахынуудта жэгдэ эгүйнь халагламаар. Энэмнай түрүүлэн ажахынуудетеринарна мэргэжэлтэдэй түрүү арга, дүршэл нэбталаар хүдэлмэреэ шархуугаар ябуулдаг байһанай нэ гээшэ.

Зуутан-хонишодой зэргын олошороошье һаа, бригада, ажахынуудта хонидой түл абажа түлжүүлхэ хангалтагүй муугаар үнгэргэдөө һэн. Тусхони олоор үсхэбрилдэг Сэлэнгын районой зарим удта абтаһан хурьгадынь гарзалһан, эхэ хонидыиь н. байха юм. Үнгэрһэн жэлэй дүнгөөр дурсагд

РЕСПУБЛИКЫН ЭРХИМ ХОНИШОДТО — АЛДАР СО

Арбан хоёрдохи таван жэлэй хоёрдохи жэл түгэсэбэ. Республикымнай ажахынуудай хонишодой бригадануудмүнөө түл абалгадаа эмхитэй һайнаар бэлдэжэ, энэ жэлэйнгээ хүнгэн бэшэ үбэлжэлгые ураншатайгаар үнгэргэхын түлөө аһан шадалаараа оролдожо байнхай. 1987 оной ажалайнь дүнгүүдые согсолон, эзргэсүүлжэ харахада, урдынхиһаа яһала һайн дүн түйлагдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Хэрбээ 1986 ондо хонишодой 183 бригада зуун эхэ хонин бүриһөө 100, мүн дээшэшье хурьга абажа, бүрин бүтэнөөр түлжүүлһэн һаань, үнгэрһэн ойн баярта жэлдэ бүхыдөө 264 коллектив зуутан-хонишодой зэргэдэ гараа. Иимэ дүн һая наашадашье түйлагдаагүй һэн. 1970-дахи онуудай һүүл багаар зуутан-хонишодой зэргэ эрид олошоржо захалһан аад, энэ арбан жэлэй эхинһээ эрид доошолоо бэлэй. Тиин нёдондо эгээл эрхим илалта түйлагдаба гээшэ.

Агуу Октябриин 70 жэлэй ойн баярай хүндэлэлдэ долгэрһэн социалис мурысөөндэ оролсоһон республикымнай хонишод ганса эрхим дүн түйлаха бэшэ, мүн энэ һалбариингаа аша үрые дээшэлүүлжэ, улам олзотой болгохо талаар ушардаг дутагдалнуудаа дары усадхаха гэжэ оролдоо.

Арбаад жэлэй саада тээ яһала хүгжэжэ, «хүл дээрээ» үндыжэ байһан һалбаримнай анхаралай һуладаһанһаа, илангаяа хонидой үүлтэр һайжаруулха, һайн шанартай тэжээлээр дутамаггүй хангаха хүдэлмэриин хангалтагүйдэһэнһөө уламжалан, доройтожо захалаа бшуу.

Мүнөө абаад харахада, республикымнай ажахынуудай хонишодой олонхи бригада эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа, ехэ нооһо хайшалха арга боломжо яһала бии байна. Энэ талаар дүршэлтэйшүүлшье олошороо. Тиихэдэ ажалай эмхидхэлэй шэнэ гуримай үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэжэ байһан энэ сагта эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа түлжүүлхэ гээшэ хонишон бүхэнэй нэрэ хүндын хэрэг болохо ёһотой.

Һүүлэй жэлнүүдтэ зарим районуудта түрүү бригадануудай дэргэдэ дүй дүршэлэй һургуулинууд эмхидхэгдэдэг болоо. Энэ һайшаалтай. Жэшээлбэл, республикымнай суута хонишон Социалис Ажалай Герой Даша-Нима Буодиевич Сундуевай бригадада эмхидхэгдэһэн иимэ һургуули гурбадахи жэлээ хүдэлнэ. Эндэ ганса Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой, бүхы районой ажахынуудай хонишод бэшэ, мүн хуршэ Хурамхаанай районой колхоз, совхозуудай ахалагша хонишод ерэжэ, түрүү дүй дүршэл, онол арганайнь танилсадаг байна. Энээнэй аша үрэ элеэр харагдаа гэхэ гү, али дурсагдагша хоёр райондо зуутан хонишодойнь зэргэ эрид нэмэ.

Ойн баярта үнгэрһэн жэлэй социалис мурысөөндэ Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон Д-Н. Б. Сундуевай бригада урда мэтэ эрхимлээ. Удаадахи һуурида Хориин районой Үдын совхозой ахалагша хонишон, партиин XXVII съездын делегат Г. М. Бимбаевай хүтэлбэрилдэг коллектив гараба. Тиихэдэ Сэлэнгын районой Химнын совхозой хонишон А. М. Акулов эрхим дүн түйлаа.

Эрхимэй эрхим дүн түйлаһан эдэ гурбан бригадаһаа гадна 100 эхэ хонин бүриһөө 123 хурьга абажа түлжү байна. Тэрэшэлэн нооһоехээр хайшалха тала жалта түйлагшад ажахы бүхэндэ бии.

Мүнөө үедэ республикымнай ажахынуудта рилгын түрүү аргануудүргэнөөр хэрэглэгд бэл, Ивалгын ОПХ-да эхэ хонидойнь отаранууд бэшэ, харин ашаг шэмынь талаар бүридүүлэгдэ га хэһэн түрүүшын жэлдэ энэ ажахыда зуутанай нэмээ. Иимэ онол арга бусадшье ажахынуудта рэглэхээр. Зүгөөр зарим колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд түрүү дүй дүршэл, онол арга дэлгэ нөөр нэбтэрүүлхэ талаар хүдэлмэреэ шархуугаа

Шэнэдхэн хубилгалгын мүнөө үедэ хуушана лаха гээшэ һалбари бүхэндэ хохидолтой гэжэ дэнэ.

Байгша ондо нёдондонойнгоо амжалтые ахи шэ шэнэ ёноор ажал хүдэлмэреэ эрхилэлгын ур ёһотой.

Д-Н. СУНДУЕВ — Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон, Социалис Ажалай Герой.

Г. М. БИМБАЕВ — Хоринрайоной Үдын совхозой ахалагша хонишон, партиин XXVII съездын делегат.

А. М. АКУЛОВ — Сэлэнгын районой Химнын совхозой ахалагша хонишон.

С. Н. БАНАЕВА — Хурамхаанай районой Хурамхаанай совхозой ахалагша хонишон.

А. Д. БАДМАЖАПОВ — Зэдын районой «Октябрьский» совхозой ахалагша хонишон.

М. М. ШАЛУЕВ — Хэжэнгын районой Загаһатын совхозой ахалагша хонишон.

ҮНГЭРҺЭН ЖЭЛДЭ ЗУУН ЭХЭ ХОНИНҺОО 100, МҮН ДЭЭШЭ ХУРЬГА АБАЖА, ТҮЛЖҮҮЛҺЭН ТҮРҮҮШ

Фамили, нэрэ, обог	Ажахынууд	Зуун эхэ хонин бүриһөө түлжүүлэгдэһэн хурьгад	Хонин бүриһөө хайшалагдаһан нооһон (кг.).
	БАРГАЖАНАЙ РАЙОН		
Сундуев Д-Н. Б.	Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз	140	4,8
Сангадиева О. Э.	—«—	100	4,04
Дондуков Б-Ц. Р.	—«—	101,1	3,64
Намжилова С. Б.	—«—	100	3,6
Киргидеев Б. Э.	—«—	101,1	3,35
Доржиева В. Ч-Ц.	—«—	100	3,95
Бадмаев Г. Ц.	—«—	101	3,96
Раднаев Ш. Э.	—«—	100	3,8
Будаев Н. Ц.	—«—	105	3,98
Содбоева Р. Б.	—«—	100	4,0
Гатапов Г. Ц.	—«—	100	4,4
Сангадиев С. Б.	Хилганын колхоз	100,6	3,87
Мифтахов Ф. Х.	—«—	100,3	3,88
Сантуев Ц. Ц-Д.	—«—	100	4,1
Ёлшин И. Н.	Баргажанай совхоз	100,1	4,1
	ЗЭДЫН РАЙОН		
Цыренов Р-Д. Ц.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	123	3,25
Корнеев В. Е.	—«—	111,4	3,19
Югова К. А.	—«—	111,2	3,41
Намсараев Ю. А.	—«—	111	3,39
Раднаев Ц-Е. Ц.	—«—	105	2,88
Сычев И. И.	—«—	101,5	3,19
Демин Н. П.	—«—	101,2	3,24
Ринчинов Ц. Т.	—«—	101,1	3,25
Хабитуев Н. Г.	—«—	101,1	3,66
Цыбиков Ж. Б.	—«—	101	2,75
Галсанов Ц-Д. Н.	—«—	100,8	2,72
Дампилов Р. С.	—«—	100	3,32
Одоев С. С.	—«—	100	3,18
Банзаракцаев Ц-Д. А.	—«—	100	2,67
Батомункуев Т. Д.	—«—	100	2,20
Бадмажапов С. Б.	XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоз	110	3,39
Якимов В. Г.	—«—	105	2,82
Григорьев И. Т.	—«—	104	4,0
Цыренов В. Д.	—«—	103	4,08
Побоков Г. М.		100	3,34
Дармаева О. Б.	Д. Банзаровай нэрэмжэтэ колхоз	100	3,20
Сахияева М. Г.	—«—	100	3,11
Балданов В. Д.	—«—	100	3,12
Будаев Ц-Д. Г.	—«—	100	2,69
Данзанов Б-Р. С.	«Коммунизм» колхоз	121,4	3,62
Ширеторов В. С.	—«—	110,5	3,18
Бальжиев С. Г.	—«—	105	3,88
Нимаева Г. Р.	—«—	104,1	3,32
Иванов Ж. Л.	—«—	103,9	3,77
Лубсанов М. Д.	—«—	100,1	3,65
Будаев Г. Б.	—«—	100	3,03
Дымчиков Г-С. Д.	—«—	100	4,21
Цыренов А. Ж.	—«—	100	3,38
Мункуева Н. Ш.	«60 лет Октября» колхоз	110,1	3,5
Ишеев Ж. Г.	—«—	107,6	3,6
Мункуева Л. Б.	—«—	101	3,5
Цыбиков Д. Р.	—«—	100	3,5
Гомбоев Д. Э.	—«—	100	3,7
Колодина В. Д.	«Мир» колхоз	100	3,59
Очиров А. П.	—«—	100	3,31
Гомбоев Г. Б.	—«—	100	3,32
Бутусин Я. И.	—«—	100	3,39
Ухинов В. Ц.	—«—	100	3,44
Ульзутуева Е. Ц.	—«—	100	2,94
Цыбиков Ц. Б.	—«—	100	2,82
Бадмаев Ц. Б.	—«—	100	2,59
Цыденжапов Ж. С.	—«—	100	2,79
Доржиев Д. Г.	—«—	100	2,5
Чупышев В. Л.	Борьёогой совхоз	114,5	4,0
Рабдаев Г. Л.	—«—	111,9	4,4
Тугутов Д-Д. Е.	—«—	107,3	4,1
Чупышев В. И.	—«—	106,4	3,2
Галсанов В. Б.	—«—	102,4	3,4
Жамбалов Г. Ц.	—«—	102,1	4,0
Дожев Д. Г.	—«—	101,1	4,2
Гомбожапов Б-Н. Г.	—«—	100	4,8
Галсанова В. Б.	—«—	100	3,9
Аюров В. Б.	—«—	100	3,2
Бадмажапов А.	«Октябрьский» совхоз	120,4	3,5
Жамбалова Д. Н.	—«—	100	4,1
Данзанов Б.	—«—	100	2,76
Семенова Н.	—«—	100	2,76
Гургумов А.	—«—	100	2,69
Гармаев Ю. Д.	—«—	100	2,71
Ванкеев В. Г.	«Заречный» совхоз	115,6	3,62
Банзаракцаев В.	—«—	104,2	2,85
Самбуев Д. Б.	Бооцын совхоз	102	3,5
Чагдуров В.	—«—	100	3,5
Цыбиков В.	Оёорой совхоз	109,4	2,92
Борисов Н. Н.	—«—	108,2	2,15
Ринчинов Д. Ц.	—«—	107,2	2,75
Терехов И. Е.	—«—	105,9	3,4
Дагбаев А. И.	—«—	105	2,59
Черкасов С. Н.	—«—	103,4	3,13
Банзаракцаев Д-С. Р.	—«—	103	2,6
Ванкеев Б. Ж.	—«—	101,7	2,56
Жамбалов Г. Д.	—«—	100,5	2,37
Бадонаев Г-С. Б.	—«—	100	2,8
Чердонов Д. Д.	—«—	100	2,76
Полютов И. М.	Торинн совхоз	111	3,2
Алексеев Б. Д.	—«—	102	3,4
Абдульзянов Р. С.	—«—	100	3,1
Савельев И. А.	—«—	100	3,0
Ландин Н. Н.	Алцагай совхоз	100	3,0
Григорьев В. П.	Үүлтэртэ малай нэгэдэл	113	4,3
	ХОРИИН РАЙОН		
Дондоков Г. Г.	«Георгиевский» совхоз	110	3,59
Галсанов И. Д.	—«—	100	4,5
Мухутдинов А. Т.	—«—	101	3,4
Шоёнов В. Ц.	—«—	100	3,3
Гончикова Ц. О.	—«—	100	3,2
Дондокова Б. Ж.	Анаагай совхоз	105	2,8
Доржиев Д. Д.	—«—	100	2,88
Доржиев А. Д.	—«—	100	4,0
Жамбалов Д. Д.	—«—	100	3,1
Жамбалов П. Ж.	—«—	100	3,0
Помулев А. В.	Дээдэ-Тайлсын совхоз	102	3,0
Бабец Н. А.	—«—	100	3,9
Дыренов К. А.	Хурбын совхоз	100	3,1
Бимбаев Г. М.	Үдын совхоз	130	3,98
Гунтыпов Ш.	—«—	100	3,79
Бадмаев Н. Б.	—«—	100	3,34
Цырендоржиев Х. А.	Хориин совхоз	106	4,2
Дашиев Б. Б.	—«—	102	3,8
Ринчинов Н. Б.	—«—	100	3,6
Дондокова А. А.	—«—	100	3,6
Тобоев Б. Ж.	—«—	102	3,5
	СЭЛЭНГЫН РАЙОН		
Данзанов Ю.	Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз	100,1	3,86
Очиров В.	—«—	100	3,52
Бадмаев Д.	—«—	100	3,9
Дамбаев Д.	—«—	103	3,28
Тугутов А.	—«—	100	3,9
Гойсоронов В. А.	—«—	100	4,14
Тохтокоева А.	«Эрдэм» колхоз	100	3,28
Гайфутдинов Р.	Сэлэнгын совхоз	100	3,5
Аюров В. Б.	—«—	111,6	2,5
Дондоков Ж.	—«—	101,3	3,85
Жапов В. Ц.	—«—	101,3	3,14
Парашютинский Ю.	—«—	105,7	2,89
Чимитов В.	Химнын совхоз	100	2,6
Акупов А. М.	—«—	125	3,81
Лубсанов Д.	—«—	100	3,96
Батуев В. Ц.	Тельманэй нэрэмжэтэ совхоз	100	3,27
	ЗАГАРАЙН РАЙОН		
Хуснутдинов И. Г.	«Гигант» колхоз	109	3,1
Анданов Ш-Н. Д.	XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз	101,5	3,86
Нельдушкин Д. Д.	—«—	100,6	2,58
Халудоров В. Л.	—«—	101	3,07
Потемкин О. Е.	Онохойн совхоз	105	3,04
Федорова О. И.	Эрхирэгэй совхоз	112,9	2,88
Цыдыпов С. Д.	—«—	110	3,7
Дондуков Л. Ц.	—«—	100,6	3,4
Сахутдакова Н.	—«—	100	2,7
Олзобоев Л-Н. А.	«Дружба» совхоз	104	3,92
Содбоев К. Л.	—«—	100	3,68
	ХЭЖЭНГЫН РАЙОН		
Сташкина М. А.	«Первомайский» совхоз	118,9	2,77
Федотов А. И.	—«—	105,9	2,90
Николаев В. Н.	—«—	100	2,97
Гончикдоржиев М. Г.	Ушхайтын совхоз	100	3,19
Санжиев И. О.	—«—	100	3,28
Нимаев С. Б.	«50 лет Октября» совхоз	105	3,9
Никдыпова Н. Б.	—«—	100	3,2
Цырендоржиев М. Ш.	—«—	105	3,4
Бадмаев Ц. Д.	Худанай совхоз	100	3,4
Будаев Ц. П.	—«—	101	3,2
Гомбоев Б. Д.	—«—	101	3,6
Очиров Ц. С.	Моргохоной совхоз	100	3,0
Цырендашиева Х. Б.	Чисаанын совхоз	100	3,17
Содномов Ч. З.	—«—	103,4	4,4
Ширапсынгеев Т. Р.	—«—	100	3,88
Ербаев И. Б.	Загаһатын совхоз	116	4,2
Шалуев М. М.	—«—	112	4,8
Дондоков Н. М.	—«—	100,1	3,8
Михайлов Г. М.	—«—	100,3	4,1
	МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОН		
Варфоломеев И. Н.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	105	4,5
Калашников П. М.	—«—	105	4,6
Хаустов А. У.	—«—	111,6	3,8
Парфенов С. Н.	—«—	110,3	5,0
Рычков И. И.	—«—	101	4,3
Иванов В. А.	—«—	115	4,7
Ерофеев А. С.	—«—	123	7,1
Варфоломеев Д. Е.	—«—	101	4,8
Чулков А. Г.	«Родина» колхоз	113	4,91
Иванов М. П.	—«—	118	5,5
Чулков А. Г.	—«—	104	4,57
Балдуев Ч-Д.	«Эрдэм» совхоз	100	3,4
Овчинников И. К.	«Забайкалец» совхоз	100	
Дашадоржиева Л.	«Одон» совхоз	100	
Эрдынеев Б-Д. Т.	—«—	100	
Гомбожапов Б. Д.	—«—	100	
Раднаев И. Д.	—«—	100	
Цыдыпцыренов Б. Ш.	Суулгын совхоз	101	
Алексеев А. И.	«Заганский» колхоз	102	
Ушаков В. А.	«Коммунизм» колхоз	100	
Санжиев Б. Ц.	«Знамя Ленина» колхоз	100	
Цибанова Т. Д.	Сутайн совхоз	102	
Цибанов Ж. Д.	—«—	110	
Намсараев Д. Г.	—«—	100	
Рычков Г. М.	«Искра» колхоз	100	
Васильев М. Т.	—«—	100	
Иванов И. Н.	—«—	101	
	ХЯАГТЫН РАЙОН		
Ямпилов Б. Ж.	«Дружба» колхоз	100	
Раднатаров Б. С.	Хяагтын совхоз	100	
Олбороева М. А.	Алтайн совхоз	102,2	
Эрдынеева З. Г.	—«—	102	
	ЯРУУНЫН РАЙОН		
Жалсанова Х. Р.	«Победа» колхоз	100	
Дашанимаев А. Г.	—«—	100	
Цыденов Т. Ж.	—«—	100	
Ринчинов Б-Д. Э.	«Дружба» колхоз	107	
Чимитова Д. Ж.	—«—	100	
Данзанов Д-Н. Ц.	Нарһатын совхоз	100	
	ИВАЛГЫН РАЙОН		
Тумутов Б. Д.	«Заветы Ильича» совхоз	100,7	
Бандаев С. Д.	—«—	121,3	
Бандаев Ц-О. Д.	—«—	115	
Жалсараев К. Д.	—«—	120	
Битуев И. И.	«Байгал» учхоз	107,2	
Норбоева А. Ш.	—«—	102,7	
Ушков И. К.	Ивалгын ОПХ	100	
Григорьев К. М.	—«—	123	
Базаржапов В. Д.	—«—	117,4	
Малакшинов В. М.	—«—	100	
Шиндаков Ц-Д. Ш.	—«—	110,6	
Цыбиков М-Ж. Ш.	—«—	100,4	
Гунтупов Л. П.	Ивалгын совхоз-техникум	115	
Тогочиев В. Ц.	—«—	110	
Тохтохоева Д. М.	Халюутын совхоз	100	
Цыденова З. Д.	—«—	103,6	
Омогтуев О. С.	Оронгын совхоз	105,3	
Ленхобоев В. Б.	—«—	103,2	
Базаров В. Т.	—«—	100	
	ЗАХААМИНАЙ РАЙОН		
Базарова Г. Г.	Хамнинн совхоз	120	
Норбоева Е. Р.	—«—	115,3	
Очиров В.	—«—	105,2	
Цыбенов Г.	—«—	100,1	
Найданов В. Ц.	Михайловкын совхоз	108,3	
Дыбеев Е. Ц.	Харацайн совхоз	103,7	
	ХУРДМХААНАЙ РАЙОН		
Банаева С. Н.	Хурамхаанай совхоз	120	
Гармаев В. Д.	—«—	105	
Малакшинова Д. Д.	—«—	100	
Будаев С-М. О.	—«—	100	
Цыбикмитов Т-Б. Б.	Аргатын совхоз	105	
Раднаева А. В.	—«—	100	
Дондупов В. Ж.	—«—	100	
Очирова З. М.	Уланхаанай совхоз	100	
Догданов Д. Б.	—«—	105	
Тыхеев А. Д.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	110	
Бадлуев О. Ж.	Гааргын совхоз	100	
	ТҮНХЭНЭЙ РАЙОН		
Парагулев Г. М.	«Маяк» колхоз	110	
Усольцев И. Д.	«Сибиряк» колхоз	101	
Ангамаев Е. Ж.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	115	
Ябжанов Б. Ж.	—«—	100	
Карпухин С. А.	Саяанай совхоз	102	
Ошоров Г. П.	—«—	100	
Боков Н. И.	—«—	102	
Халхаев И. С.	Туранай совхоз	101	
Шагдуров П. С.	—«—	100	
Шараев Б. Ж.	—«—	100	
	БЭШҮҮРЭЙ РАЙОН		
Баиров Б. А.	Бодонгуудай совхоз	103	
Цырендоржиев Д. Д.	Бэшүүрэй совхоз	102	
Дамбаева Ц. Д.	—«—	100	
Васильев И. С.	«Рассвет» колхоз	102	
	ТАРБАГАТАЙН РАЙОН		
Лемешев Д. Г.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	112	
Иванов В. С.	—«—	100	
Ковалев К. Р.	—«—	102	
Васильев Ф. И.	—«—	112	
Корытов В. А.	Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникум	100	
Саловаров В. В.	—«—	100	
	АХЫН РАЙОН		
Хабтагаев А. А.	«Улаан-Аха» колхоз	114	
Мунконов В. Б.	—«—	112	
Ошоров В. М.	«Улаан-Аха» колхоз	113	
Шарастепанов В. Л.	—«—	100	

ШУДАЛХАДА, ХАРАХАДА АША ТУҺАТАЙ

1986 оной намар, үбэлжэлгын эхилхэ үеэр хуршэ Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой суута хонишон Д-Н. Б. Сундуевай бригадын дэргэдэ эмхидхэгдэһэн түрүү дүй дуршэлэй һургуулида ошожо, хэшээлдэнь хабаадалсаа һэмди. Тобшолбол, байра байдалынь эндэ ондоо бэшэ. Харин түрүү хонишоной ажал тухайгаа дэлгэрэнгыгээр хөөрэхэдэнь, һонирхолтой, туһатай юумэ хадуужа абахаар байгаа бшуу.

Олон хурьга абаха гэхэ гү, али эхэ хонидоо һубайруулхагүйн тула үрэжүүлгэдээ ягаад бэлдэдэг байһанаа зохидоор хэлэжэ үгөө һэн. Удаадахи хэшээлнүүдтэ ябахадаа, хурьгадаа абажа түлжүүлхэ, бэлшээридэ гаргаха онол арганайнь танилсаа һэмди. Эдэ хэшээлнүүдынь яһала аша үрэтэй байгаа гэхэдэ, алдуугүй.

Түрүү дүй дуршэлэй һургуули эмхидхэжэ, хирэ-хирэ болоод лэ хэшээлнүүдые үнгэргэхэдэ хэндэшье туһатай. Зүгөөр эндэ сугларагшад түрүү хонишоной хөөрэһэниие гансал шагнаад бусадаг бэшэ, өөрынгөө ажал, дуршэл тухай һанамжануудаа баһал хэлсэдэг һэмди. Ондоо районуудта хэрэглэгдэдэг түрүү арганууд тухай баһал хөөрэлдөөн болодог байгаа. Теэд энэ хөөрэлдөөнэймнай хэрэг дээрээ бэлүүлэгдэнгүй, хиидэ тунашадаг байхадань, гомдолтойл байна.

Бидэ эндэ суглархадаа юун тухай хэлсэнэгүйбибди? Доторгоо хододоо дулаан, хуурай байдаг түхэреэн ханатай байра, нүхэтэй шалатай, дээрэ байхаар тухеэрэгдэһэн хаамагууд болон жэжэ оньһожоруулганууд тухай хөөрэлдөөн гарадаг. Теэд мүнөө абажа харахада, ажахынуудта энэ түрүү арга нэбтэрүүлэгдээгүй, хэрэглэхэшье һэдэлгэ гаргагдаагүй. Мэргэжэлтэдэймнай шэнэ юумэндэ деншье һаа шархуу, хүжүүн байдагынь гайхалтай.

В. ДОНДУПОВ,
Хурэмхаанай районой Арганын совхозой ахалагша хонишон

ШЭНЭ ГУРИМААР АЖАЛ

Орон доторнай үргэнөөр ябуулагдажа байгаа шэнэдхэн хубилгалгын мүнөө үедэ адагынь абаһан уялгаяа, хараалһан түсэбөө дүүргэхэгүй ябадал гээшэ эгээл доройтоһон хэрэг гэжэ тоолохо ёһотойбди. Урдандаа гээгдэлдэ орогшодые думэхэ, али болохоор туһалха гэжэ бүхы хүсөөрөө оролдодог саг байгаа. Мүнөө энээндэ эсэс табижа, гээгдэлдэ орохон, түсэб, уялгаяа дүүргэгүйшүүлдээ шанга эрилтэ табиха сагнай ерээ.

Манай ажахыда, райондо эхэ хонин бүриһөө хурьга түлжүүлэгшэд олон бии. Эдэнэй дундэ олон жэлдэ ажаллажа дуршэнэн ганса наһатайшуул бэшэ, мүн түрүүшынгээ жэл хүдэлмэрилжэ байһан залуушуулшье бии. Манай Зэдэ нютагта хонин олоор үсхэбэрилэгдэдэг. Энэ хадаа мал ажалаймнай гол һалбари гэхэдэ, алдуугүй. Хэрбээ түрүүшүүлэй дүй дуршэл, онол аргануудые үргэнөөр дэлгэрүүлээд, бригада бүхэнэй даабаряа сүм дүүргэхээр бүхы хүдэлмэреэ эхинһээ эмхитэйгээр ябуулдаг байгаа һаань, аша үрэтэй байха һэн. Юуб гэхэдэ, ажахыдамнай үбэлжэлгын гү, али түл абалгын эхилхэдэл, мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэднай эрьежэ ерэдэг заншалтай. Манай зоотехнигүүд суглаанууд дээрэ, мүн бригадада ерэдэ, хонишодтой уулзахадаашье, хони үсхэбэрилгээ хүгжөөхэ талаар зоотехническэ ямар түсэбэй хараалгадаһан тухай бидэндэ дуулгадаггүй. Олонхи ушарта иимэ түсэбгүй дээрэһээ үгтэһэн заабари, захиралтануудые дүүргэдэг лэ ха гэжэ һанагшабди. Үнэндөө хонишон даажа абаһан һүрэгөө ганса харуһална бэшэ, харин зохёохы шадабаряа гарган, ажаллажа байһан мэргэжэлтэ зоотехнигүүдэй ёһотойл туһалагша, баруун гарынь байхабди. Эрдэмтэ зоотехнигүүдэйнгээ заабаринуудые хэрэг дээрэнь бэелүүлхын, эрхим дүн түйлахын түлөө бүхы шадабаряа элсүүлхэ байһамнай мэдээжэ.

Үнгэрһэн жэлдэ манай бригада 100 эхэ хонин бүриһөө 123 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриһөө 3,250 килограмм нооһо хайшалаабди. Тиихэдэ хурьган бүхэнөө 24,9 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээнь һалгаагаабди. Ойн баярта үнгэрэгшэ жэлдэ нооһо тушааха түсэбнай үлүүлэгдээ һэн.

Манай бригадада 573 эхэ хонин даалгаганхай. Энэ жэлэймнай үбэлжэлг нэ тэжээлэл хо

Гэбэшье бид нэндээ үбэлжэлг шатайгаар үнг Түл абалгадаа б түлэг дундаа: һабариланабди, нуудаа тухэр

1987 оной дые амжалта бригадымнай г дэ бүри ехэ зэһэнхэй ажа бол, 1988 он дүнгүүдые ба бии. Шэнэ үе эрилтэ табина

Р
Зэдын рай нэрэм ахал

Республикын захиргаанай органуудта

ЗООРИДӨӨ ЭЗЭН ООР ХАНДАХА

...гаса хуйн шанархын, тэгүйгөөр ...ржуулхын прокурати зургаа...эй Эдеэ ...хэр зэргэ ...ие шал...

...уедэ һэр-хэмжээ-. Жэшээлэн саг зуу-н бүлэгүүд Үбһэ, ...щ хуряал-...үдэлмэри Колхозни-...удэлмэри-...дөө ажа-...үдэлмэ-...тэй хинаг-...

...дунгөөр ...дэй Со-...кын про-...бэлздхэх, ...куулха хү-...ла нэмэл-...ай» 1987 ...таһан тог-...1987 оной ...дэ һураг-...ан байна ...ороо. Жэ-...ндо хар-...у хуряал-...—10-дахи ...3-һаа 12 ...а соо саг ...аа. Тиихэ-...Георгиев-...ргуулинуу-...ээлнүүдэй ...э эдэ ху-...уулагдаһан ...арбагатайн ...классуудай ...йсэдкомой ...хынуудтаа

...нуудта ур-...икын муу-...йһан ушар ...тодороо. ...Сэлэнгын ...комбай-...Сэлэнгын ...нэрэмжэтэ ...кийн миил ...хуряалгада ...хэрэглэдэг-...ной Залаан ...ескэ талаа-...йһан до-...комбайн ...соо зогсо-...

...редприяти-...уудые үгэ-...д дүүргэг-...түргэгдэнэ-...й Хориин,

...Хүлэй, Георгиевкын, Хасуурты совхозууд ГАЗ-52, ГАЗ-53 түхэлэй машинануудта табигдаха запас частьгүй байжа, ехэ һаатаа. Шэнэ-Бэрээнэй заводто хэгдэдэг заһабариин муу байһан тухай гомдолнууд олоор ороно. Эдэн районой «Октябрьский» совхозой табан комбайн запас частьнуудай үгы дээрээнээ халуун хаһын үедэ миин байжа гараһан байна.

Тиихэдэ түлишэ-тоһодолгын материалнуудые хэрэглэхэ таллаар дутуу дундануудд олон. Тэдэнэй дуталдаһан, таһалдаһанһаа боложо, элдэб янаын техникэ, машинануд хүдэлгэгдэнгүй байдаг байха юм.

Таряа хуряалгын эхилхээ байхада, республикын зарим ажахынууд хуряаһан ургасаяа хадагалха газараашье тодоруулаагүй байгаа һэн. Жэшээлхэдэ, Ивалгын районой Халюутын совхозоо хуряаһан ургасаяа. Үрэһэ хүрэнгэеэ хадагалха бай, ануд ба складууд үгы байгаа. Совхозой абаһан ороо-һон мүнөөшье болотор «тэнгэри» хушалтатай хэбтэнэ. Иимэ байдал тус районой «Заветы Ильича» совхозоо ба Кабанскын районой хүдөө ажахын олонхи предприятинуудта үзэгдэнэ.

Мүн лэ Ивалгын районой Оронгын болон «Сэлэнгэ» совхозуудай ороһоной складууд хуушаржа үмхиршэнхэй. Оройнууд ба ханануудынь нухэтэй, соо, сүмэ һүрэшэнхэй байгаа. Түнхэнэй районой ажахынуудта ороһоноймь тоогууд баһал хушалта муутай. «Маяк» колхозой ороһоной тоогой талмайе бетоноор хушаха хүдэлмэри олон жилдэ унжагайрна. Тоогто асарагдаһан ороһон сэхэ газар дээрэ адхагдахадаа, шорой шулуутай худхагдажа, муухай болоно.

Республикын зарим ажахынуудай ороһоной тоогто асарагдаһан ургаса үбһэ ногоонтой худхагдашаһан байдаг. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо ороһониинь түрүүшын сэбэрлэлгэ ѳарадггүй байшоо. Тиимэһээ тус продукциин шанар тон муу байна. Сэбэрлэгдээ болоһон нэрэтэй 300 шахуу тонно ороһониинь тарилгын шанарта хүрэнэгүй, эхин шатын сэбэрлэлгэ дахинаа гараха эзэргтэй болоо.

Таряа хуряалгын технологи хазагайруулжа, ургаса гээлтэдэ оруулһанай түлөө тус ажахын ахамад агроном ѳрадай хинаһтын комитедэй зүгһөө донгодолго абажа, һарынгаа салингай хэмжээнэй ялада унаһан байха юм. Ажахын түрүүлэгшэ мүн лэ хэһээгдээ һэн.

Һүүлэй үедэ республика соомнай эндэ-тэндэ түймэрэй гараха ушар олошороо. Гансахан үбһэ, таряа хуряалгын үе соо табан түймэр боложо, 43 мянган шахуу түхэригэй хохидол үзүүлэгдэһэн байна. Тэрэнэй миил 5 мянганиинь зэмэтэ нюурнуудһаа тэхэрюулэгдээ гэхэ хэрэгтэй.

Үнгэрһэн жилэй август һара соо Түнхэнэй совхозой 3-дахи отделениин склад соо носоһон гал 29 центнер тэжээл шатааже, ажахые 6350 түхэригэй гарзада оруулһан байна. Эндэ зэмэтэй байһан ахамад агроном Цыбиков, складые даагша Барцаев, хүдэлмэришэд Убушеев, Хохонов, Балданов гэгшэд уголовно хариусалгада хабаадуулагданхай. Мүрдэлгын ябажа байһан үедэ тэдэнһээ 1800 түхэригынь дарагдаһан байна. Харин түлэгдөөгүй үлэһэн мүнгэнэйнь хэмжээе эзэмэтэ нюурнуудһаа гүйсэд даруулхын тула прокуратура нэхэлгэ хэнхэй.

Баһа нэгэ иимэ ушар тухай тогтомоор ха. 1987 оной май соо «Ципиканский» совхозой хүдэлмэришэд С. Г. Головин С. К. Константинов хоёр Хойготкон гэжэ газарта хагда гардажа байтараа, 183 центнер үбһэ (һүрэ) галдажархисан байна. Тиин ажахыгаа 3 мянган түхэригэй гарзаада оруулжархёо. Головин Константинов хоёр хэһэн зэмээ мэдэржэ, совхозой кассада һаһин дураараа 2302 түхэриг оруулза юм. Тиигэбэшье Баунтын ѳрадай сүүд нэхэбэри мэдүүлгын үндэһөөр тэдээнһээ дутуу 986 түхэригыень даруулжа, ажахыда бусааһан байна.

Колхоз, совхозуудай таряалан гэшхэһэн, гэмтээһэн хубиин мал ажахынуудта горитой хохидол үзүүлдэг. Шалгалтын боложо байһан үедэ республика соомнай 30 мянган шахуу түхэригэй хэмжээнэй таряалан гэмтээгдэһэн байгаа юм. Тэрэнэй 9 мянганиинь гансахан Мухар-Шэбэрэй райондо тудаа. Иимэрхүү хэмжээнэй хохидолдо мүн лэ Яруунын совхоз ороһон байна. Теэд эдэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хэмжээ абаха гэжэ яараагүй дээрэһээ зэмэтэ нюурнуудһаа 6 мянган түхэриг дутуу абтаад байна. Яруунын районой «Дружба» колхозой, «Целинный» совхозой горитой таряалан үмсын малаар гэмтээгдэһэн байха юм. Зүгөөр тэрээн тухай актын саг соогоо табигдаагүй, сельсоведтэ дары дамжуулагдаагүй дээрэһээнь, ажахыда ушаруулагдаһан хохидолой түлөө хуулинн ёһоор асуулта хэхэнь хүшэрхэн болоод байна.

Республикын олон ажахынуудта техникын аюулгүйе сахилга муугаар хангагдана. Хэжэнгын районой «50 лет Октября» совхоздо комбайнер М. М. Кашапов ехээр гэмэлтээ. Энэ талаар зэмэтэй байһан ажахын инженер П. Ф. Бандаев бригадир А. Д. Цыренжапов хоёрой хэрэг арадай сүүдтэ оронхой.

Ургаса хуряажа байха үедэ хулгай хэхэ ябадалнууд үзэгдэнэ. Иимэ 13 ушараар уголовно хэрэг эхилэгдэнхэй гээшэ. Байгал-Хударинн совхозой жолоошон ажахын овощ хадагалдаг газарта хартаабха зөөжэ байһан аад, совхозойнгоо худэлмэришэд Мосоров Баландин хоёртой уридшалан хэлсээ «баталһанай ёһоор» 14 центнер хартаабха хулуугаа. Тиин ажахые 380 түхэригэй хохидолдо оруулаа. Тэрэ гурбанай хулгай хэһэн ябадалаар эхилэгдэһэн уголовно хэрэг сүүдтэ оронхой.

Борьёогой совхозой (Зэдын район) ахалагша хонишон Ч. Батожапов гэгшэ Сагаан-Хүтэл гэжэ газарта байһан комбайнай бункер сооһоо 90 килограмм шэниисэ хулуугаад, 100 түхэригэй ялада унаа.

Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон М. Сандаков, комбайнернууд Банаев, Гомбожапов, Могойтын РТС-эй жолоошон Залуцкий гэгшэд 2434 килограмм ороо-һо хулууһан байна. Тэдэнэр мүн лэ сүүдэй урда харюусаха болонхой.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин халуун хаһын үедэ ажалай журам эбдэхэ ушаруудд дайралдаһаар гэжэ тэмдэглэе. Зэдын районой «Октябрьский» совхоздо 1987 оной хугасаа соо 100 гаран хүн (620-һоо) ажалдаа гарангүй байжа, 400-гаад ажалай удэр хиидэ һалаһан байха юм. Энэзнэйнь шалтагаан гансал архидалга болоно. Энэл ажахын ахамад мэргэжэлтэд, тодорхойлбол, ахамад агроном Бадмаев, ахамад инженер Намсараев, директорэй орлогшо Жалцанов, экономист Танхаров гэгшэд хуряалгын халуун хаһын үедэ ажал дээрээ һоггүй ябаһан байха юм. Тэдэнэр бултадаа захиргаанай зүгһөө харюусалгада ороо һэн.

Шалгалтын үедэ республикын ажахынуудта дайралдаһан бүхы дутуу дундаһуудаар ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, РАПО-гой түлөөлэгшэдтэ тусхай саарһан эльгээгдэһэн, совет партийна зургаануудта мэдээсэл хэгдэһэн, гүрэниие гарза хохидолдо оруулһан зэмэтэ нюурнуудһаа хуулиин ёһоор асуугдажа, тэдэнэртэ яла тохогдоһон, хэһэн гарзынь хэмжээн гүрэнэй аша туһада тэхэрюулэгдэһэн байна.

Т. БЕССОНОВА,
Буряадай АССР-эй прокуроро туһалагша.

АРАМ— ЫН ТОСХОН

ЭРХҮҮГЭЙ ОБЛАСТЬ. Россин түбэй районуудта ажаһуудег хүнүүд дүшэн градус хүйтэндэ хүлдэшэхэһөө нааша болохо байна. Харин Карам нютагай хүн зон тэрэниие юрын лэ үбэлэй уларил гэжэ тооло-но бшуу. Тэдэнэр бүришье хүйтэн үбэлнүүдые гаталһан байна ха юм. Эндэхи зон бүхэриг шанга бэетэй, эрэлхэг зоригтой, олон үгэгүй, ажалша бэрхэ гэжэ суутай. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, сибирягууд лэ гээшэ. Энэ нютаг 250 жилэй түүхэтэй. Тэрээгээрнь эндэ ажаһуургшад омогорхохо ёһоороо омогорхоно. Россин эгээн эрэлхэг хүнүүдэй энэ баян аад, хатуу шэрүүн нютагые ашаглажа эхилһэннээ хойшо тус хизаарай түүхэ эхилээ һэн. Эндэ хүнүүд бата бэхеэр ажаһуудаг юм, түрэл нютагаа сэгнэдэг, холо саагуур «хүнгэн байдал» бэдэрдэггүй. Хүбүүд сэрэгэй алба дүүргээд, зааталгүй гэртээ бусадаг заншалтай.

Киренга голой эрье шадархи газар нютаг үзэсхэлэн һайхан даа! Ан арьяатаншье, загаһаншье элбэг. «Искра» колхозой һайнаар элдүүрилэгдэһэн газаршье үрэжэл һайнтай. Ажахы хүн зоноо хүсэд хангахаһаа гадуур Казачинско-Ленскэ районой хэрэглэдэг мяханай ба һүнэй бүхы хэмжээнэй гурбанай нэгэ хубиие үйлэдбэрилэн гаргана. Совет засагай байгуулагдан сасуу энэ нютагта эмхидхэгдэһэн хүдөө ажахын коммуна колхозой эхи табиһан байна.

Колхозой экономико бэхижэнэ, хуушанай һуурин хүгжэнэ. Эндэ соёлой шэнэ байшан, хүүгэдэй саадууд, һайн спортзалтай һургуули, гоё һайхан усадьбанууд бии. Хүдөөгэй Советдэй депутадууд ажал хэрэгээ эзэн ёһоор эрхилдэг юм. Карамда шиидхэгдээгүй асуудалнуудшье гэжэ бии. Районой ба областиин түбүүдтэй хэлхээ холбоогуй байһаниинь тэдээн соогоо эгээн шухалань болоно. Харин Карамһаа Эрхүү хүрэтэр сохом 600 километр болохо. Түхэреэн жилдэ ябажа байхаар автомобильна харгы эндэхи зондо хэрэгтэй. Киренга горхон түргэн урасхалтай, тиимэһээ уһанай харгы хүгжөөхын аргагүй. Үбэлдөөшье, зундаашье гол түлэб самоледоор ябадаг байна. Харин эндэхи зондо эд бараан, барилгын материалнууд жэл бүри улам ехээр хэрэгтэй болоно. Карам — тайгын нютаг, тэрэ улам хүргэнэ, залуу болоно.

Агнуурийн эхилхэдэ, бултадаа тайга руу тэгүүлдэг юм. Байгаалиин баялигта гамтайгаар, ээзэн ёһоор хандадаг хүнүүдэй оролдолгые тайга түгэс харюулдаг гээшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: район дотороо суутай ажуушад Н. Ф. Саженов, И. П. Саженов болон Н. М. Сафонов; худөөгэй хүүгэдэй саадай газаа.

ТАСС-ай фотохроника.

«Уран шүлэгэй урасхал хайшааб?»

УДХЫЕНЬ, УДХЫЕНЬ ЛЭ ТОБОЙЛГОЖО...

«БУРЯАД шүлэгүүд хадаа адли тоотой үеэнүүдһээ гү, али адли тоотой үгэнүүдһээ бүридэдэг гуримтай. Мүн мүр бүхэнэй эхинэй толгой холбогдодог, һүүлэй хэдэн арбаад жэлдэ рифмэ хэрэглэгдэнэ»,— гэжэ буряад поэзи тухай ехэ хөөрэлдөөнэй эхи табиһан Г. О. Туденов «Уран шүлэгэй урасхал хайшааб?» гэһэн статья соогоо бэшэнэ. «Буряад үнэн» газетын хуудаһан дээрэ дэлгэрһэн зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад — уншагшад, поэдүүд ѳөһэдөө шүлэгэй удха һайжаруулха тухай асуудал яһала табина.

«Удын наран», «Миний гэр» гэжэ хоёр ном тухай һанамжаяа хэлэхэ хүсэлэнтэйб. 1987 ондо хэблэгдэнхэй, түхэл маягаараа адлихан дэбтэрнүүд. Түрүүшын номой автор Жорж Юбухаев. Хоёрдохинь — Эрдэни Дугаровай.

«Миний гэр» гэһэн номой байгуулалта ѳөрсэ хэлбэритэй. Номой гаршаг болоһон «Миний гэр» гэжэ оролто шүлэг соо олон таһалгатай гэр тухай хэлэгдэнэ. Эжы абын, ахын, үхибүүнэй ѳөрынь, мүн миисгэйн, зэрлиг амитадай байха таһалганууд бии. Үшөө нааданай таһалга, үлдэһэн дааранан хүнүүдэй ерэжэ байха таһалга... Яагаа дан олон таһалгатай гэр гээшэб гэжэ бү гайхая. Энэ хадаа элһэжэ бариһан нааданхай гэр шуу. Эрдэни Дугаровай ном үхибүүдтэ зорюулагданхай. «Миний гэр» гэһэн ном зургаан таһалганаа гэхэ гү, али 6 бүлэгһөө бүридэнэ. Таһалга бүхэн соонь шүлэгүүд ааб даа. Эдэнэй нэгэн — гурбадахи таһалга соо жэргэмэл, нугаһан, алаг туун болон зэрлиг бусад амитад тухай бэшэгдэнхэй. Зургаадахи таһалгын эсэхтэ «Саманта» гэжэ поэмэ үгтэнхэй.

«Удын наран» гэжэ ном «Наранай удэ, наһанай тэн...», «Иног мүнхэ дураяа илдам намдаа бэлэглээд...» гэһэн хоёр бүлэгһөө бүридэнэ. Бүлэг бүхэн соонь — шүлэгүүд. Жорж Юбухаевай ном үхибүүдтэ бэшэ, харин бидэндэ — ехэ хүнүүдтэ зорюулагданхай.

Хоёр номые зэргэсүүлгэ юу харуулнаб гэжэ гү?

Гартаа барижа һууһаараа энэл номоо, «Удын нарые» уншажа эхилэебди:

Наранай хүсэн
Удэ багта.
Наһанай хүсэн
Тэн багта.

Энэнь ойлгосотой.

Уруудаһан наһан,
Үгсэһэн хаһа...

Энэньшье ойлгосотой. Наһан уруудаад, хахад харгыгаа үнгэрөө хадаа саашаа үгсэлүүр болоо.

Буруутаһан хэрэг,
Таһаршаһан һэрэг.

Эдээхэн мүрнүүд хэлсээтэй болошоно. Наһанай тэн үнгэрөө хадаа хэрэг буруутажа эхилбэ гэлэй. Теэд юунэй таһаршаһан һэрэг бэ? Үхэр малай гү? Юунэйшье һэрэг һаа, энэнь хүнэй ошоһон наһанда ямар хамаатайб? Үхэр малай һэрэг гү гэжэ юундэ һэжэглээбши гэхэдэ, шүлэг иимэ бадагаар дүүрэнэ:

Хойгуурнь хог, [4]
Урдуурнь сэсэгүүд... [6]
Досоонь наг, [4]
Газаа тээнь үхибүүд [6]

Иигэжэ бэшэхэдэнь, шүлэгэй удха бүришье ойлгогдохоёо болишоно бэшэ гү? Юуниэйнь хог, наг, сэсэгүүд, үхибүүд бэ?

Шүлэгэй удхаяа гээһэн шалтагааниие бэдэрхэдэ, тиимэшье хүшэр бэшэ байна. «Юунэйнь хог, наг, сэсэгүүд, үхибүүд бэ?» — гэхэдээ, бидэ нэгэ талаһаа буруубди. Юуб гэхэдэ, эгээл эдэ үгэнүүд поэдтэ хэрэгтэй байгаа. Эгээл эдэ үгэнүүд шүлэгтэ сохидол оруулна. рифмэнүүдшье боложо үгэлсэнэ. Мүрнүүд соо ороһон үеын тоонуудта (хаалта соо хараагты) анхаралаа хандуулая. Хэбэй, формын талаһаа бадагые абажа харахада, урдамнай эрхим һайн ритмтэй шүлэг аржыжа байна ха юм. Уран шүлэг адли тоотой үеэнүүдһээ бүрилдэдэг гэһэн эрилтэдэ сүм харюусана. Поэт Жорж Юбухаев шүлэгэй газаа талые, формые сахиха гэжэ оролдоходоо, тэрэнэйнгээ дотор талые, удхые алдажархиһан байна бшуу. Тиихэдээ шүлэгэй удха формоһоо үлүү шухала байха ёһотой гэһэн эрилтые мартажархёо.

Үгын удхые харангүй, шүлэг «һамаһаная» үшөө нэгэ хойшолон тухай тогтоходо болоно. Шүлэгэй лирическэ геройе тобойтор харуулхын орондо, энэ герой тухай хөөрэлдөөн болоод үнгэршэнэ:

Мүнгэн зүһэтэй сэргэһээ
Мүшэтэ харгыш зурыхал.
Замай һайхан эрьеһээ
Зааанайш аза даллахал,
Эндэл бэеэ һорижо,
Эршэ зориг нэмэхэш.
Холын хэргүүдээр зорижо,
Хонон үнжэн ябахаш.

Лирическэ герой ѳөрын нюуртай байха ёһотой. Энэ шүлэг соо тэрэ нюур үгы. Харин һайнш бэшэ, мууш бэшэ, юрэнхы буряад, юрэнхы лирическэ герой тодоршоо. Юундэб гэхэдэ, шүлэг соо дошхон хүлэг, мүшэтэ харгы, эршэ зориг тухай миин хэлэгдэнэ. Эдээн тухай хэлэгдэнэниинь ойлгодоно. Зүгтөө дошхон хүлэгые унаад ябаһан дорюун буряад, тэрэнэй зурыһан мүшэтэ харгы, эршэ зориг нэмэһэн эрэ харагданагүй. «Мүнгэн зүһэ», «мүшэтэ харгы» гэһэн эпитедүүд хооһон гоё үгэнүүд болоод, хиидэ үлэшэнэ.

«Тэргэ дээрэ», «Задаржа һуухадаа...», «Аяга», «Дуран», «Иибиимнай гэр», «Аягтай, хүгтэй, соготой...», «Шуухиржа байһан» гээд үсөөн бэшэ һайн шүлэгүүд «Удын наран» гэжэ ном соо бии аад даа.

«Мүнхэ-һарьдаг» гэжэ ехэшье, зохидшье шүлэг илгаран харагдана. Теэд дээрэ дурсагдагша дутагдал шүлэг бүхэн соо нэгэ аргаяа оложо оролсоод лэ байха юм. Поэт Жорж Юбухаевай һайн талань гэхэдэ, жэнхэни буряад хэлэн болоно. Энэ хурса, хурдан аэбсэгээ зүбөөр хэрэглэжэ, шүлэг зохёохо, ялайшатар мүлижэ һураха гээшэ поэдэй гол зорилго болоо һаа, ехэл һайн һэн.

«МИНИЙ ГЭР» гэжэ номой хуудаһа ираха саг тулажа ерэбэ. «Удын наранай» хоёрдохи, зургаадахи шүлэг хаража үзөө хадаа, эндэ баһа тиигэхэ гээбди. «Жаргал» гэжэ шүлэг тудашана.

Эжым хэлэнэ:
Уриг сэдьхэлэй [5]
Үлгын дуугүйгөөр [5]
Үрэ зүрхэнэй [4]
Зулгы энхэрэлгүйгөөр, [7]
Эхэ инаг ороноймгоо [6]
Энхэ амгалангүйгөөр [7]
Эхыншни жаргал [5]
Эльгэ дүүрэн бэшэл даа [7].

Хаража үзэхэдэ, шүлэгэй үеэнүүдэй тоо (хаалта соохи тоонуудые анхарагты) бэе бэедээ туданагүй, дүрбэнһөө эхилээд, долоо, болотороо һамарна. Тиигэжэ шүлэгэй тодо сохидол, ритм бии боложо бираагүй. Рифмэшье бадагай хахадта хүрөөд дуу-һашана.

Зургаадахи шүлэг «Манай табан хушуун» гэжэ гаршагтай. **Манай табан хушуун** гэжэ октябрёнок хэлэнэ:

Агуу Кремлиин ороймдо
Арюун толоор дүлэтэнэ,
Алдарта геройн үбсүүндэ
Алтан одоор элшэтэнэ;
Эрэлхэг сэрэгшын малгайда
Сэбэрхэн мүшөөр улалзана,
Октябрята манай энгэртэ
Омогорхол түрүүлэн ялалзана.

Эндэ толгой холбуулха гэжэ ороллдожо бэшэһэн бэшэ, харин табан хушууе удхалжа харуулха гэһэн шүлэг байна. Хүбүүнэй гү, али басагаханай табан хушуугаараа омогорхохонь эли тодоор харуулагданхай.

«Миний гэр» гэжэ ном соо һайн шүлэг олон. Эдээнэй нэгэндэшье түхэл маяг удха хоёрой хоорондое харшалдаһан зүйл үгы. Номой һүүлдэ нэгэ поэмэ оронхой. Хэмжээгээрээ багахан энэ поэмэ тухай нэгэ бага дэлгэрэнгыгээр тогтохо хүсэлтэйб. Тэрэнь «Саманта» гэжэ нэрэтэй.

Эб найрамдалай түлөө тэмцэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа эхилһэн американ бишыхан басаган Саманта Смидэй нэрые манай орон соо мэдэхэгүй хүн үгы. **Эб найрамдалай эншэн сайд** гэгдэһэн американ һураагша тухай хэдэн жилэй саана бүхы дэлхэйн газетэнүүд бэшэхэ юумыень хуу бэшээ бэшэ юм гү? Энэзн тухай поэмэ бэшэхэдэ, мэдэһэн юумые дабталга болоод дүүрэхэ ха гэхэ мэтэ бодолнууд тархида ороо һэн. Теэд поэмые уншахада, тад ондоо юумэ харуулаа.

Тодо ноноор бэшэлгэ Э. Дугаровай шүлэгэй онсо илгаа болоно. Гадча поэмэ доторхи юумэн хуу хэмжээн соогоо, хэрэгтэй газартаа үгтэнхэй. Поэмын бүхы байгуулалта ехэ гуримтай. Гол геройнуудай нэрэ текст соо бэшэ, харин эгээл һүүлдэ эли болохо юм. Зүгөөр бидэ эдэ нэрые урда гаргаха, уридлан нэрлэхэ ёһотой болонобди.

«Саманта» гэжэ поэмэ долоон бүлэгһөө бүридэнэ.

Баировай ехэ баяртайгаар гэртээ ерэлгээр поэмэ эхилнэ. Ѳөрэхэн Гэрэлмаа эсэгынгээ баяртайе, үшөө ямар нэгэн нюусатайе мэдээд, таагаадхина. Басагахан, аргын олдоо хада, эсэгдээ эрхэлээд, шаляад абахаяа алданагүй. Нюусa нээгдэжэ, Гэрэлмаагай баярлаха эзэлжээн ерэнэ. Тэрэ дүүтэй, дүү басагатай болоо. Намарай удэр. Гэрэлмаамнай баабайтаяа хутэрэлдөөд, нарайлалгын байшан руу эхэдээ, дүүдээ ошоно. Гэрэлмаагай баяр үргэлжэлһэн зандаа: дэбхэрнэ, эзэрэмшэнэ, эсэгынгээ герһаа татана...

Нарай нялха улаахан
Шарай хараад гайхабаб,
Гайхабашье, досоом
дулаахан,
Гайхашаа баран баярлабаб,—

гэжэ Гэрэлмаа зүбөө хэлэнэ.

Эхэ эсэгын, эб найрамдалай темые харуулһан хэмжээн тухай тогтоё. Баиров нэгэдэхи, хоёрдохи, гурбадахи бүлэгүүд соо харуулагдана.

Баабай эжыгээ шарайшалан
Нэрэ тухайда асуубаб.
Бүүбэйдээ нэрэ шэлэн,
Үгэнэ бэзэш гэлдэбэ.

«Нэрэ үгэбэбди» гэһэн зургаадахи бүлэг соо Баировтан хоюулаа үшөө дахин дүрдагдана.

Баабай эжым арсаагүй
Болохо гэлдэн дэмжэбэ.
Һанажа оложо ядаагүйш,
Һайхан нэрэ гэлдэбэ.

Поэмэ соо эсэгэ, иланганяа эхэ, ехэ харамтайгаар, хяһамаар харуулагдаа. Нэгэн-хоёр үгөөр Баировые ямар ажалтай хүн бэ, хаана — хотодо гү, али худөөдэ ажаһуудаг бэ гэжэ мэдүүлжэрхихэл байгаа.

Поэмын байгуулалтын гуримые харая. Түрүүн Гэрэлмаа басаган байна. Үшөө басаган түүэжэ, хоёр болобо. Дүү басагандаа нэрэ үгэхэ даабари түрэлхидһөө абаба. Баярлаад, тэрэ дороо нэрэ үгэхэ гэхэдэнь, нэрэ һанагдаха юумэн байхагүй. «Дүүмни», «Нэрэ» гэһэн хоёр бүлэг соо Гэрэлмаагай тухашаралга гоёор бэшээтэй. Эсэстээ эгэшэ хүн дүү басагандаа **Саманта** гэжэ нэрэ үгэнэ. Энэ нэрэ үгэһэн хойнонь Гэрэлмаагай Самантатай үүри байһаниинь ялгарна. Самантын эхэдэ Гэрэлмаагай бэшэг бэшэлгээр поэмэ дүүрэнэ.

Гэрэлмаагай хүндэмүүшэ, гэнэн хонгор бэшэг буряад басаганай сэдьхэлэй һайханиие харуулһан документ мэтээр намда һанагдана. Тэрээн соо-ноонь үсөөхэн мүр харуулая:

Буряад холын ороноо,
Байгал далайн эрьеһээ
Басагантайтнай сасуу
Буряад басаган халуун
Мэндэеэ таида хүргэнэ...

Дүү басагатай болооб, танай басаганай нэрээр нэрлээб гээд, саашань иигэжэ үргэлжэлүүлнэ:

Хүндэтэ Самантын эжы,
Хүлисэнэ бэзэт намайе,
Дүү басагам иигэжэ.
Дүү болоол Самантын.

Уншагшад Э. Дугаровай номые оложо уншахаа ороодохо ааб даа. Зүгөөр бэшэгые. ехэ бэшэ хадань бүхы поэмые англи хэлэн дээрэ оршуулаад, Самантын эхэдэ эльгээһэйб гэжэ һанагдана.

Поэт хирэгүй хонгор сэдьхэлтэй, ѳөрэхэн, ухаансархан Гэрэлмаае — амиды мэтэ басагые поэмэ соогоо харуулжа шадаа гэжэ баярлагдаба.

Э. БАЛЬЖИНИМАЕВ.

«СПОРТ БА ХЭБЛЭЛ»

Иимэ асуудалаар Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советдэй байшан соо республикын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдэй суглаан һаяхан болобо. Республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. И. Крючков тус суглаае нээжэ, хүтэлбэрилһэн байна.

Буряадай АССР-эй 25 жилэй ойн нэрэмжэтэ стадионой үбэлэй үедэ ябуулдаг худэлмэри тухай асуудал түрүүшын ээлжээндэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Үбэлэй үедэ тус стадион дээ елүүр хэгдээгүй, урда жэлнүүдтэ елүүрэй бии байхада, хүн зон олоороо иишэ ерэхэ дуратай, мүн республикын конькигаар урилдалгын спорт бараг хүгжэнги байһан юм гэжэ «Правда Бурятии» газетын январиин 13-най номерто П. Бурмакинай толилуулһан фото шүүмжэлэл соо хэлэгдэнэн байгаа. Сошордомо иимэ дохёогой гараад байхада, тус стадионой зааг — локомотив-вагон заһабарилгын заводой түлөөлэгшэд сугларагшадай урда харюу бариба.

Стадионой урилдаанай хэмэл зүргэ үбэлэй үедэ арилгагдажа, хүнгэн атледүүд һорилго бэлэдхэлээ хэнэ, футболой поли дээрэ футболой нааданууд үргэлжэлүүлэгдэнхээр, график гэхэ мэтэ бии гэжэ ЛВРЗ-гэй спортклубай түрүүлэгшэ В. Д. Филатов мэдүүлбэ. Урдань елүүр байхадаа, нэгэ талаараа һайн, нүгөө талаараа муу хойшолонгуудтай байгаа. Елүүрэй мүльһэн хахалагдажа, машинаар хүдөө гаргагдадагшье һаа, хайлаһан уһаниинь газар доогуур урдаг уһантай хамта стадионой урдахи талын спортивна зарим залнуудые һандаргаадаг байгаа, тиимэһээ тэдэнние заһабарилгада ехэ мүнгэн гаргашалагдадаг һэн гэжэ тэрэ хөөрэбэ. Энэ ушараар стадионой хоёрдохи поли дээрэ энэ жэлдэ елүүр хэгдэһэн байна. Тэрэнь удэшын сагта гэрэлтүүлэгдэдэггүй, хүн зоной дулаасаха таһалганууд шьегүй гэжэ зааг-даа. Мүн лэ иимэрхүү ушар шалтагаануудые стадионой директор С. Е. Вожаков дурдаһан байна. ЛВРЗ-гэй профкомой түрүүлэгшэ К. Н. Дамбуев үгэ хэлэхэдээ, үнгэрэгшэ намар тусхай комисси ябаад, елүүр хэһэнэй үлүү гэһэн шиидхэбэри абаһан тухай һануулаа.

Энэ асуудалаар болоһон хөөрэлдөөндэ Н. И. Крючков тобшолол хэхэдээ, елүүр хэхэ асуудалда хайхарамжагүй хараа шугам баримталжа байһан ЛВРЗ-гэй түлөөлэгшэдые шүүмжэлбэ. Спортивна барилганууудые аша үрэтэйгөөр ашаглаха тухай партиин ЦК-гай тогтоол муугаар бэелүүлэгдэнэ гэжэ тэрэ онсо заагаа.

Буряад орондомнай ехээр хүгжөөгдөөгүй спортын зүйлнүүдые олоной дунда дэлгэрүүлхэ асуудалда заседаниин хоёрдохи хуби зорюулагдаһан байна. Велосипедээр, санаар, морёор, конькигаар урилдалгын спорт республикадамнай муугаар эрхилэгдэнэ.

Х. СОКТОЕВ.

хилын саанаһаа
ТАСС · АПН

ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭ ЯДЕРНА ЗЭБСЭГ УСАДХАХЫН ТҮЛӨӨ

ПАРИЖ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хоёр жэлэй урда тээ найруулһан эб найрамдалта программа 2000 он болотор бүмбэрсэг дэлхэй дээрэһээ ядерна зэбсэг бүрин хүсэдөөр усадхахые хараалһан байгаа. Энэ хадаа дэлхэйн олониитын, эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдэй хүсэл эрмэлэлгэнүүдтэ, һанал бодолдо харюусана гэжэ эб найрамдалай түлөө Францийн хүдэлөөнэй национальна секретарь Д. Сирера мэдүүлбэ.

Энэ документын үндэнэ һуурида табигдаһан совет дурадхалнуудые олонинтэ халуунаар дэмжэжэ, буу зэбсэгүүдые хуряалгын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн тодорхой хэмжээнүүдые хараалһан байгаа гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Дундуур болон дүтын зайда хэрэглэгдэхэ ядерна ракетэнүүдые усадхаха тухай Вашингтондо гар табигдаһан совет-американ хэлсээн хадаа совет эдэбхи үүсхэлнүүдые бодото дээрэнь бэелүүлгын түрүүшын шата болоһа гэжэ тоолохо хэрэгтэй. Буу зэбсэгүүдые хуряалгын хэрэгые улам үргэдхэхын тула шэнэ алхамуудые хэхэ шухала. Мүнөө үедэ США-гай болон СССР-эй стратегическэ буу зэбсэгүүдые 50 процентээр хороохо тухай асуудалые гуримшуулан шиидхэхэ гээшэ онсо удха шанартай болоһо байна гэжэ Д. Сирера хэлэбэ.

США-гай ДЕЛЕГАЦИИЕ ТОЛГОЙЛОГШЫН ҺАНАМЖА

ЖЕНЕВЭ. Дундуур болон дүтын зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые усадхаха тухай хэлсээндэ Вашингтондохи уулзалгын үедэ гар табилга бүхы дэлхэй дээрэхи байдалые тогтууритай болгохо, амгалан тайбан байдалые хангалгада хуситаяа оруулха, энэ талаар үргэн ехэ шэнэ арга боломжонуудые нээхэ байна гэжэ ядерна ба замбуулинай буу зэбсэгүүд туналаа совет-американ хөөрэлдөөнүүд дээрэ США-гай делегацие толгойлогшо Макс Кампельман мэдүүлээ.

Стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүд тушаа хэлсээнэй проектые шадаал һаа түргөөр, совет-американ дээдэ тушаалта хүтэлбэрилэгшэдэй Москвада болохо уулзалга хүрэтэр түгэсхэхыень хөөр ороной хүтэлбэрилэгшэд Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдтэ хабаададаг делегацинуудта даалгаһан байгаа гэжэ тэрэ журналистнуудай урда үгэ хэлэхэдээ тэмдэглэбэ. Мүнөөдэр эхилхэеэ байгаа хөөрэлдөөнүүдэй ээлжээтэ 9-дэхи шата бүгэдэ нинжын аюулгүй байдалай аша туһада шэнэ хэлсээнүүдые баталха арга олгохо ааба гэжэ этигэн найдажа байһанаа Кампельман мэдүүлээ.

ГҮЙСЭДХЭХ

ХОРИН ЖЭЛЭЙ ХУГАСАА СОО

(Буряад арадай инструментнүүдэй оркестр тухай)

Агууехэ Октябриин революциин үрда тээ үхэрэй суухаар, мориной хилгаахаар хэгдэһэн, аятай абяашье гаража бирахагүйһөө гадна юрын хүнэй наадажашье шадахагүй хуурһаа, модоной зөөлэн гэгдэдэг хатаахан хушаар хэгдэ[illegible] лимбэһээ бэшэ хүгжэмэй ондоо зүйлнүүдые манай буряад зон мэдэхэ, танихагүй байһан гээшэ. Имагтал Октябриин ашаар манай арадай хүгжэмэй искусство һалбаран хүгжөө гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй.

Манай Эхэ ороной ехэшье, багашье яһатан өөһэдынгөө соёл-гэгээрэлые хүгжөөхэ, дэбжүүлхын түлөө оролдожо, һуралсажа, энэ мүнөө үе болотор ерээ. Манай буряад арадайшье искусство Совет засагай ашаар үзэгдөөгүй ехэ үндэр хэмжээндэ хүрэжэ, өөрын театрнуудтай, филармонитой, соёл-гэгээрэлэй, хүгжэмэй училищинуудтай, үхибүүдэй хүгжэмэй һургуулинуудтай болонхойбди. Эдэ бүгэдын ашаар өөһэдын артистнууд, хүгжэмшэд, композиторнууд олоор урган гараа. Бэлигтэй бэрхэ хүгжэмшэд, артистнуудые бэлдэхэ зорилгоор бүри табяад жэлэй саада тээ искусствын түсхай техникум (мүнөөнэй хүгжэмэй училищи) байгуулагдаһан байна. 1932 ондо искусствын техникум түрүүшын Буряад хүгжэмшэд дүүргэжэ, хуур, лимбэ, суур, чаанза гэхэ мэтын инструментнүүд дээрэ наадажа эхилээ һэн. Тиигэжэ түрүүшын мэргэжэлтэ хүгжэмшэд радиогоор, мүн театрай ендэр дээрэһээ наададаг боложо, олоной сэдьхэл зүрхые баясуулдаг болоһон түүхэтэй.

Һайн саг, һайхан байдал тээшэ эрмэлзэһэн буряад арадай дундаһаа бэлигтэй бэрхэ дуушад, хүгжэмшэд олоор урган гараһан байна. Дайнай урда, 1940 ондо, Москвада үнгэргэдэһэн литература болон искусствын түрүүшын декадада бэлэдхэлэй үедэ хүн зон айхабтар ехэ эдэбхитэйгээр, урма баяртайгаар хабаадалсаһан байха юм. Энэ декадые мартахаар бэшэ. Москвада болоһон харалгада арадай инструментнүүдэй оркестр айхабтар баян байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, оркестр соо морин хуурһаа эхилээд иочин, үхэр бүрез, суур, хуур, сан, хэнгэрэг гэхэ мэтын инструментнүүд олон байжа, оркестрэй абяае хүсэтэй, шанга болгохоно гадна ёһотойл буряад маягтайгаар эзэлгэдэг байгаа. Энэ оркестртэ хамта дээрээ ная гаран хүн хабаадалсадаг һэн гэжэ энэ харалгада хабаадалсаһан хүнүүд мүнөө дурсадаг.

Тэрэ үеын арадай инструментнүүдэй оркестртэ хабаадалсаһан, мүнөө манай телевидени болон радиогой дэргэдэхи арадай инструментнүүдэй оркестртэ наададаг Буряадай арадай артист Сергей Лазаревич Балдаев оркестр тухайгаа иигэжэ хөөрэһэн байна:

— Мянга юһэн зуун жаран долоон оной эхиндэ манай мэдээжэ композитор Чингиз Павловай хүтэлбэри доро бүридэһэн хорёод шахуу хүнүүдтэй оркестр Москва хото ошожо, арадай уран бэлигэй Бүхэроссийн фестивальда хабаадажа, лаурреадай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн гээшэ. Тэрэ оркестртэ хабаадалсаһан хүнүүдые нэрлэхэ болоо һаа: Мария Балсаева, Зоя Сергеева, Ардан Зонхоев, Зинаида Тогочеева, Нина Дашиева, Ширап Нансулов, Вера Тапханова, Елизавета Иванова, Прасковья Дадуева гэхэ мэтын үшөө олон хүнүүд болоно. Радиодо эмхидхэгдэһэн оркестртэ өхэнхидэ түрүүшээр мянга юһэн зуун дүшэн оной оркестрэй хүгжэмшэд ажаллаһан. Ямаршье хэрэг, ажал эмхидхэхэдэ түрүүшээр хүшэрхэн байдагынь мэдээжэ. Тиимэһээ композитор Чингиз Павлов өхэхэн хүдэлмэри ябуулһан байха юм. Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищида мянга юһэн зуун жаран найман ондо арадай инструментнүүдэй отделение байгуулгада Ардан Зонхоевтой хамта ехэ ажал хэһэн байна. Чаанза, хуур гэжэ хүгжэмэй инструментнүүд дээрэ залуушуулые наадуулжа, һургажа эхилээ һэмди. Хожомынь үхибүүдые бүри олоор һургахада Александр Якупенко, Елена Евсюкова гэгшэд туһа хүргэһэн. Хүгжэмэй училищие түрүүшээр дүүргэжэ гараһан хүгжэмшэд — Валентина Дугарова, Наталья Базарова, Вера Дамдинова, Татьяна Болдорова гэгшэд консерватори дүүргээд, мүнөө багшалжа байна. Тиихэдэ оркестрэмнай училищи дүүргэгшэд амжалтатайгаар ажаллана. Оркестрэй энэ хорин жэл соо хэһэн ажал тухай хэлэхэдэ яһала ехэ юумэн хэгдэһэн, хэгдэжэшье байна гээшэ. Манай дуушад Гуржаб Эрдынеев, Наталья Будаева, Хажидма Аюржанаева композиторнуудай дүүнүулые бэшэхэтэй сасуу радиогоор болон телевиденеэр гүйсэдхэдэг. Тиихэдэ манай оркестртэй мэдээжэ дуушад дууладаг, концертнүүдтэмнай хабаадалсадаг. Оркестрэймчай репертуарта табан зуу гаран хүгжэм, дуунууд бии. Эндэ республикымчай акамал композиторнууд Бау Ямпилов, Дандар Аюшеев, Жигжит Батуев, дүнда наһанай композиторнууд Анатолий Андреев, Чингиз Павлов, Юрий Ирдынеев, Базар Цырендашиев, Гур Дашипылов, Сергей Манжигеев, Виктор Усович гэгшэдэй бэшэһэн дуунууд, сюитэнүүд, поэмэнүүд, фантазинууд тоологдоно. Оркестртэ мүнөө дээрээ хорин зургаан хүн хүдэлнэбди. Миниий һанахада, энэмнай үсөөн гээшэ. Ёһотойл буряад аялгатай, абяатай — хучир, чаанза, иочин, суур, дынчик, хэнгэргэ гэхэ мэтэ инструментнүүдые оркестртэ оруулаа һаа, ехэл һайн байгаа гэжэ һанагдаа. Энэ асуудалай бодото дээрээ бэлүүлгэдэ манай республикын композиторнууд, Соёлой министерство, мэдээжэ композитор, СССР-эй арадай артист, Социалис Ажалай Герой Бау Базарович Ямпилов онсо анхаралаа хандуулха бэзэ гэжэ ехэтэ найданабди.

Үнэхөөрөөшье, композитор Чингиз Паалов оркестр эмхидхэхэ хэрэгтэ тон ехэ эдэбхи үүсхэл гаргажа, Буряадай радио болон телевидениин дэргэдэ арадай инструментнүүдэй һайн коллектив байгуулһан. Тиихэдэ энэ оркестрэй һайн абяатай, хонгёо, солгёон байхын тула симфоническа оркестрэй инструментнүүд дээрэ наададаг хүгжэмшэдые зарим үедэ уридаг һэн. Тэдэнэй наадахада тааламжатай хүгжэмүүдые Ч. Павлов өөрөө зохёодог байгаа. Тиигэжэ оркестрэй репертуарта «Байгалай долгинууд» гэжэ зураглал, «Буряад ёохор», «Экспромт» гэхэ мэтын хүгжэмтэ зохёолнууд орооһон юм.

Буряадай искусствын габьяата ажал ябуулагша Чингиз Ефимович Павлов алишье композиторай ямаршье зохёол оркестртэ наадуулха болохоло, ехэ зорилготойгоор, хүгжэмшэн бүхэнэй сэдьхэлые хүдэлгэн ударидадаг байһан юм.

Буряадай телевидени болон радиогой дэргэдэ эмхидхэгдэһэн арадай инструментнүүдэй оркестртэ үчинһөө хойшо ажаллажа байһан ветерануд-хүгжэмшэд олон. Жэшээлхэдэ, Буряадай АССР-эй габьяата артистнууд Виктор Похосоев, Прасковья Дадуева, Анатолий Николайчук, хүгжэмшэд Нина Дашиева, Василий Сюсин, Владимир Горячкин, Владимир Каличкин, Надежда Жигжитова, Вера Слесарева, Галина Ринчинова, Мэгжима Балтуева, Ханда Бадмаева, Дарима Очирова, Ханда Гармаева, Вера Очирова, Байкал Цыбенов, Валерий Чернявский болон бусад Буряадай АССР-эй габьяата артист, дирижер Яков Велихерэй хүтэлбэри доро ажаллажа байдаг.

Оркестртэ хоёр штатна дуушад — Буряадай АССР-эй арадай артист Гуржаб Эрдынеев, Буряадай АССР-эй габьяата артистка Наталья Будаева гэгшэд хүдэлжэ, Буряадай композиторнуудай гуурһан дорооһоо һаяхан гараһан шэнэ шэнэ дуунуудые дуулажа, эгээл түрүүлэн радио шагнагшадаа танилсуулдаг байна. Эдэ шэнэ дуунуудые дуулахадань, оркестр дуушадта ямар нүлөө үзүүлдэг гээшэб гэжэ һонирхохоло, Гуржаб Алзамаевич иигэжэ мэдүүлээ һэн: «Оркестр гээшэ, илангаяа арадай инструментнүүдэй оркестр, буряад арадай дуунуудые гү, али манай буряад композиторнуудай зохёоһон дуунуудые дуулахада ехэ һэмжэлгээдэг, түһалалсадаг, аялгыень улам һайн, гүнзэгы удхатай болгожо үгэдэг гээшэ. Манай арадай инструментнүүдэй оркестртэй хамта республикымнай мэлээжэ олон дуушад, уран һайханай бүлгэмэд хабаадагшад, студентнэр дуулдаг гээшэ. Оркестртэй хамта гүйсэдхэгдэһэн дуун бүхэн аялга нугалбариингаа талаар аргагүй зохил һайн болодог. Тиимэһээ радио шагнагшад оркестртэй гүйсэдхэглэһэн дуунуудые тон дуратайгаар шагнадаг. Энэн дээрэһээ шэнэхэн мүндэлһэн дуун бүхэнөө оркестртэй хамта дуулаха гэжэ ерөлдодог байнабди».

Оркестрэй эмхидхэгдэһэнһээ хойшо дуушанаар ажалладаг Наталья Будаева олон түмэн шагнагшадтаа һайн мэдээжэ болоһон байха. Юуб гэхэдэ, композиторнуудай зохёоһон шэнэ шэнэ дуунуудые гү, али хэзээдэ дуулагдаад, мартагдахаяа һанаһан дуунуудые, үгыышье һаа аха дуу арадуудай дуунуудые оркестртэй хамта дуулажа, шагнагшадайнгаа анхарал татадаг байна. Мүнөө үедэ тэрэнэй репертуар айхабтар баян болонхой. Наталья Дабаевна композиторнуудай зохёоһон уянгата дуунуудые дуулаха илангаяа дуратай юм.

Манай арадай инструментнүүдэй оркестртэ үшөө нэгэ бэлигтэй дуушан бии. Энэмнай Хажидма Балжинимаевна Аюржанаева гээшэ. Чаанза дээрэ наадахаһаа гадна бурлад арадай болон композиторнуудай зохёоһон дуунуудые оркестртэй хамта уянгатайгаар дуулагдыень олон үнүүд мэдэхэ болоһон байха. Хажидма Аюржанаева Ага нютагта түрэһэн, Улаан-Удын хүгжэмэй училищи чаанза дээрэ наадаха мэргэжэлтэйгээр дүүргэнэйнгээ һүүлээр хэдэн жэлэй туршада Буряадай Гүрэнэй филармониин «Байгал» ансамбльда ажаллажа, Совет ороной-нгоо олон хизаар нютагуудаар ябажа, мүн хилын саанашье — Франци, Япон оронуудаар өөрынгөө бэлиг шадабаритай олон зониие танилсуулһан юм.

Октябриин далан жэлэй ойн һайндэрэй урда тээ Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрта манай радио болон телевиденией арадай инструментнүүдэй оркестрэй тоосоото концертын болоходо, хүгжэм, дуунда дуратайшуул тон олоороо сугларжа, оркестрэй наадаһан хүгжэм бүхэниие, дуушадай дуулаһан дуун бүхэниие халуун альга ташалгаар угтаһан байна. Энэн дээрэһээшье харахада, арадай инструментнүүдэй оркестр харагшад, шагнагшадтаа дурлагдадаг болонхой гэжэ элирнэ. Эндэ сугларһан хүнүүдтэй хөөрэлдэжэ, тэдэнэй һанамжа дурадхалнуудые дуулахада, арад зоной дунда оркестрэй мэдээжэ боложо байһаниинь тодороо. Жэшээнь, Хэжэнгын районой Чисаана һуринда ажаһуудаг В. Б. Аюшеев иигэжэ хөөрөө һэн: «Буряад арадай инструментнүүдэй оркестрэй наадахые оло дахин хараһан, шагнаһанби. Гэбэшье энэ оркестрэй сценэ дээрэ концерт үгэхыень түрүүшынхээ шагнаһан байнаб. Түрэл арадайнгаа хуур, чаанза гэхэ мэтын инструментнүүдэй эзэлхэдэ, хэды гоё, һайхан байһыень сугларагшадай нэрьемэ халуун альга ташалган гэршэлээ. Эндэ гансашье оркестрэй хүгжэм гүйсэлхэ ые шагчахаһаа гадна мэдээжэ дуушадай дуулахые шагнаха золтой байгаабди. Тэдэнэр гоё һайхан хонгёо хоолойгоороо, бэлиг шадабарияраа хүгжэмдэ, дуунда дуратайшуулые баясуулаа. Юрэл, буряад арадай инструментнүүдэй оркестрэй концертые худөөгэй клубай сценэ дээрэһээ шагнадаг, харадаг байгаа һаа һайн һэн гэжэ һанагдана».

Манай оркестр жэл ерэхэ бүри улам ургажа, мэргэжэл шадабарияа дээшэлүүлжэ байдаг. Республикымнай композиторнууд оркестртэмнай зорюулжа хүгжэмтэ зохёолнуудаа найруулдаг юм. Оркестр гансашье Улаан-Удэдэ бэшэ, мүн республикынгаа районуудай худөө нютагуудаар ябадаг гээшэ.

Оркестрэй байгуулагдаһаар хорин жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан дээрэ үреэлэй үгэнүүд хэлэгдэжэ, үнэтэ бэлэгүүд, Хүндэлэлэй грамотануд артистнуудта барюулагдаа. Энээнһээ уламжалан зоригжожо, бэлигтэй артистнууд удэр ошохо бүри бэлиг шадабарияа эршэдхэжэ, эзэдэлээ хүгжэмөө, аялгата дуунуудаа улам олоор арадтаа бэлэглэжэ байг лэ.

Д. САМБОЦЫРЕНОВ,
Буряадай телевидени болон радио-дамжуулгын Гүрэнэй комитедэй хүгжэмэй редактор.

Львовой «Электрон» нэгэдэл үнгэтэ телевизорнүүдые бүтээн гаргадаг һалбаринн гол предприяти мүн. Тэрэнэй бүридэлдэ 3 институт, үйлэдбэриин 2 комбинат болон хэдэн заводууд ородог юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нэгэдэлэй ОТК-гай продукциин шанар хинан шалгагша Г. Бартоневич үнгэтэ телевизорнүүдэй ээлжээтэ бүлэгые тушаажа байна.

ТАСС-ай фотохроника.

ЗҮЖЭГҮҮД, ШҮЛЭГҮҮД, ДУУНУУД...

Совет орон доторнай хубилган шэнэдхэлгын нүлөөн арадаймнай ажабайдалда эзлэн нэбтэрэн ороо. Тиимэнээ багшанарай ажал шэнээр, зохёохы удхатайгаар хэгдэхэ ёһотой болоно. Түрэл буряад хэлээ заахадаа, хэшээлнүүдһээ гадна элдэб онол аргаар һурагшадые һонирхуулха болоноби. Саг үргэлжэ буряад хэлэн дээрэ уулнуудыешье дуулажа, шүлэгүүдыешье уншажа, таабари болон оньһон үгэнүүдые хэлэжэ байхада, илангаяа үбгэд, хүгшэд, түрэлхид яһала баясадаг. Арадаймнай хэлсэдэг уран һайхан үгэнүүд мартагдангүй, залуу үеын хүнүүдые улам хүгжөөжэ байнаниинь һайшаалтай.

Кружогой эдэбхитэй гэшүүд хэд бэ гэбэл, иимэ һурагшад болоно: Дэлгэр Баторов Саша Сыбиков (8-дахи класс), Баяр Прушенов, Виталик Одбонов, Дарима Баторова (7-дохи класс), Эржен Прушенова, Баяр Сыремпилов, Баяр Байдаев, Витя Сыремпилов (5-дахи класс), Сыремжи Халбазыкова, Ирина Хамагаева, Цыпилма Митрикова (9-дэхи класс) гэгшэд дүүнэрээ дахуулаад, шадаагүй юумыень һургажа ябадаг. Илангаяа Саша Сыбиков, Баяр Прушенов, Эржен Прушенова гэгшэдые ерээдүйдэ, нээрээшье, артистнар болохоо аа гү гэжэ һанамаар байдаг.

Кружогой хэшээлнүүдтэ үшөө буряад дуунуудта һургажа байхадэ, ехэ шухала. Юундэб гэхэдэ, мүнөө үеын хүүгэд дуунуудай үгыеньшье мэдэхэгүй, балай һурахаяашье ороддоногүй ха юм.

Класснаа гадуур хүдэлмэринуудые үнгэргэхэдөө, багша бүхэн өөрынгөө шадабаряар, үшөө олон элдэб юумэ хэжэ болохо. Тиимэһээ энэмнай хүн бүхэнэй зохёохы удхатай ажал болоно.

Саашадаа һурагшадаймнай бэлиг шадабари улам бүри хүгжэжэ, түрэл арадаа, тоонто нютагаа суурхуулжа ябаха бэзэ гэжэ найданаб.

С.-Д. МИТРИКОВА,
Түнхэнэй районой Галбайн дунда һургуулиин багша.

ОЛООРОО ХАБААДАА

Зэдыч райондо түрэһэн, Буряад ороной түрүүшын Советскэ Союзай Геройнуудай нэгэн болоһон Г. А. Гармаевай нэрэ холуур суурхадаг. Тэрэнэй нэрээр үйлэнүүд, пионерэй дружинануд, Забайкалиин хилын харуулай округой нэгэ застава нэрлэгдэнхэй. Эдир залуудаа сагаан финнүүдтэй дайлалдахаяа мордоод, бүри Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урда тээ Советскэ Союзай Герой болоо бэлэй.

Жэл бүри тэрэнэй нютагта монгол спортсменүүдэй хабаадалгатайгаар дүрэ буляалдалгын барилдаагаар заншалта мүрысөөн үнгэргэгдэдэг юм. Г. А. Гармаевай дурасхаалта шанда хүртэхын түлөө үнгэргэшэ жэлэй түгэсхэлдэ болоһон, уласхосрондын IV турниртэ урданайхиһаа олон — 150 хүн суглараа. Монголой Арадай Республикын Улаан-Баатар, Сүхэ-Баатар хотонуудһаа, манай ороной республика, областнууд соohоо — Яхадһаа, Туваһаа, Камчаткаһаа, Улаан-Удэһөө, Ивалгын, Прибайкалиин районуудһаа эдир барилдаашад ерээ.

Бага наһатанай бүлэгтэ (1973—1975 онуудта түрэһэн) Эрдэнэбаяр, Ганболд (хоюулан Улаан-Баатарай), В. Бадмаев (Үшөөтэй), И. Шамбиев (Петропавловка), Оюунболд (Улаан-Баатар), Олзытогтох (Улаан-Баатар), С. Мункуев (Петропавловка), А. Балданов (Бургалтай), А Тугаринов (Оёор), Б. Батуев (Бургалтай) гэгшэд илажа, чемпионууд болоо.

Аха наһатанай бүлэгтэ Ч. Чагдуров (Улаан-Удын 2-дохи интернат), Т. Сосоров (Цагаатай), Бямбцогт (Улаан-Баатар), Д. Ширипов, О. Белых, В. Черемных (Бултa Улаан-Удын 2-дохи интернат), Г. Стефанов (Якутск), А. Осипов (Камчатка), Нявгангамба (Улаан-Баатар) гэгшэд чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө.

А. ДАГДУНОВ,
Зэдын ДЮСШ-гай директор.

ПРАВДА БУРЯТИИ

★ «Хүн түрэлтэнэй асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хүсэ шадалаа нэгэдүүлхэ» — М. С. Горбачевой уулзалга.

★ Үбэлжэлгэ — харюусалгатай хаһа. «Гэр байрануудые саг болзортонь бариха ба ашаглалгада тушааха».

★ Мэдэ[illegible].

★ АПК: хурдадхалгын харгы замууд. «Шэнэ гуримаар ажаллаһан түрүүшын жэл юу харуулаабі» — В. Соктоев, Н. Михеев гэгшэдэй статья.

★ Республикын барилгын шухала объектнүүд дээрэ. Түгнэһөө ерэһэн бэшэгүүд. Гурбадахи бэшэг. «Ашаглагдаха объектнүүдые саг болзортонь ашаглалгада тушааха» — П. Натаевай статья.

★ БАМ-ые ашаглан хэрэглэхэ талаар шиидхэгдэгүй асуудалнууд. «Зуб шиидхэбэри абтаа гү?» — Е. Богачевой статья.

★ Хонишодой халуун хаһа. «Мэргэжэлтын зүбшэлнүүд».

★ Ниитэ полит-удэртэ зорюулагдаһан хуудаһан.

★ «Соёлой һонинууд» — материалнуудай суглуулбари.

★ Дэлхэй дээрэ юун болоноб?

★ Газетын соносхолой хуудаһан.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35—Мультфильмнүүд. 10.00—«В. И. Ленин. Ажаябадалайнь хуудаһанууд». «Всматриваясь в двадцатые» — олон серитэй фильм. «Новость пути»—1-дэхи фильм. 11.20—Ф. Дзержинскийн нэрэмжэтэ дивизиин ансамблиин концерт. 11.40—Баримтата фильм. 12.00 — «Хүхюун стартнууд». 12.45—Шэнэ һонин (12.55 хүрэтэр). 16.30 — Шэнэ һонин. 16.40 — Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 16.50 —Богони концерт. 17.10—«Хубилган шэнэдхэлгэ: дүй дүршэл ба шиидхэгдээгүй асуудалнууд». Баримтата фильмүүд. 17.40 — «Встретимся в метро» —уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 19.50 — «Хүн ба хуули». 20.20—«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.40 — «В. И. Ленин. Ажаябадалайнь хуудаһанууд». «Всматриваясь в двадцатые» — олон серитэй фильм. «Новость пути» — 1-дэхи фильм. 22.00 — Время. 22.35 — Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45—Залуушуулай программа. 24.00—А. Н. Скрябинай 1-дэхи номерой симфони.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Горожане на земле» — баримтата фильм. 9.35, 10.35—Географи. 7-дохи класс. 10.05, 12.05 — Француз хэлэн. 11.05—СПТУ-гай һургашадта. Юрэнхы биологи. 11.35, 12.35 — Информатикын болон тоолон тодорхойлхо техникын ундэһэ һуури. 13.05—«Люди на болоте»—8 серитэй уран һайханай фильм. «Дыхание грозы» — 4-дэхи сери. «Сугробы на дорогах»—5-дахи сери. «Крещенские морозы»—6-дахи сери. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.20—Баскетболоор СССР-эй чемпионат. Эрэшүүл. «Жальгирис»—ЦСКА. 22.00—Время. 22.35—Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45 —«Люди на болоте»—8 серитэй уран һайханай фильм. «Сугробы на дорогах»—5-дахи сери.

Улаасхоорон шэнжэ

ЯДЕРНА ЗЭБСЭГГҮЙ ДЭЛХЭЙ

2000 он хүрэтэр ядерна зэбсэггүй дэлхэй байгуулха зорилготой программа Советскэ Союз хоёр жэлэй саана дурадхаһан гээшэ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой 1986 оной январиин 15-да найруулан соносхоһон тэрэ үүсхэл бүгэдэндэ нэгэ адляар ойлгогдоһон бэшэ ааб даа. Ядерна бомбын аюулһаа айжа эсэшэһэн дэлхэйн элдэб оронуудай арадууд тэрэ үүсхэлые халуунаар һайшаан угтаһан. Гэбэшье эрид зоримгойгоор табигдаһан тэрэ программые «Москвагай бэлүүлэгдэхэгүй һанаашалга» гэжэ яералтайгаар соносхоһон хүнүүд баруун оронуудта үсөөн бэшэ байһан.

Шата дамжуулан, удаа дараалуулан ябуулганууд бэлүүлэн, арбан табан жэлэй туршада ядерна зэбсэгүүдһээ энэ дэлхэйгээ сүлөөлгэ түгэсхэхэ гэжэ Советскэ Союзай дурадхаһанһаа хойшо хоёр жэлэй үнгэрһэниие һануулалтай. Бүгэдэндэ мэдээжэ болоһоной ёһоор, добтолгын стратегическэ зэбсэгүүдэй хахадые хороолго, дунда ба бага зайда буудагдаха ракётэнүүдые усадхалга хадаа түрүүшын шатын зорилго болоно. 1990 онһоо сааша бэшэ болзорто эхилхэ ёһотой хоёрдохи шатын ябуулгада ядерна бусад гүрэнүүд хабаадуулглахаар хараалагдана. Зүгөөр түрүүшын үедэ тэдэнэй ядерна зэбсэгүүдээ олошоруулха ябадалые зогсролгоор уялганүүдые бэе дээрээ даажа абахань шухала. Энэ үедэ ядерна тактическа зэбсэгүүд үгы хэгдэхэ ёһотой. Тэрэ болотор замбуулинай дайдаһаа сохилто хэхэ зэбсэгүүдые бии болгожо огто болохогүй гэжэ программа дотор онсолон тэмдэглэгдэһэн. Хэрбээ тиимэ зэбсэгэй бии болгогдоо гээшэ һаа, бүхы юумэнэй үгы хэгдэхэ аюулһаа дэлхэйе сүлөөлхэ түсэбүүд миил зураад хаягдаха болоно. 1995 онһоо сааша бэшэ болзорто эхилхэ ёһотой эсэсэй гурбадахи шатада үлөөд байһан ядерна бүхы зэбсэгүүдые усадхалга дүүрэхэ зэргэтэй. Эдэ бүхы ябуулганууда алишье талада таатайгаар шанга хиналта шалгалта хэхээр үгэеэ ойлголсолгын үндэһэ һуури дээрэ бэлүүлэгдэхэ байһаниинь ойлгосотой.

Үнгэрөөд байһан үе соо совет дурадхалнууд өөһэдынгөө удха шанарые гээгээгүй. Тиигэхэһээ байха, тэдэ дурадхалнуудые бодото дээрэнь бэлүүлгэ бүри шухала, хойшолуулагдашагүй зорилго болоно. Элдэб онол арганууда тоолон тодорхойлогдоһоной ёһоор, бүү зэбсэгүүдые өхээр гаргалга улам эршэдэжэ, жэл соо 940 шахуу миллиард доллар үрэбхин һалгана. Эды ехэ мүнгэ зөөриин диилэнхи хубинь ядерна зэбсэг бүтээлгэдэ, хуушан түхэлэйхидыень һэльбэн шэнэлэлгэдэ гаргашалагдана. Мүнөө ядерна зэбсэг дэлхэй дээрэ хэтэрмэ ехээр нөөсэлэгдэнхэй. Баруун Германиин «Штерн» журналай бэшэһэнэй ёһоор хэлэхэ болоо һаа, энэ дэлхэйимнай хүн бүхэн дүрбэн тонно динамидтай торхо дээрэ һууна.

Хоёр жэлэй саана манай программые бодото дээрээ бэелүүлэгдэхэгүй гэжэ гэмнэлэн, урагшагүйдэн унтарха хуби заяатай гэжэ байжа уридшалан хэлэһэн хүнүүдтэ мүнөө тэхэрие. СССР ба США-гай хүтэлбэрилэгшэдэй үнгэрһэн жэлэй декабриин 8-да Сагаан байшанда дунда эзргын ба бага зайда буудагдаха ракетэнүүдые усадхаха тухай Договорто гар табиһыень эндэ һануулалтай ха. Энэ хадаа 1986 оной январиин 15-да хэг[illegible] тор хараалагдаһан т[illegible] хо совет дурадхалну[illegible] бэелэл болоно ха ю[illegible] жэ хэлэлтэй юумэн[illegible] гөө оруулһан ду[illegible] бэелэлдэ ашатай туһа[illegible] тиихэдэ байгуулжа [illegible] хэлэбэл, манай орон[illegible] бүхы туршалганууда[illegible] зорто зогсоohоо т[illegible] Энэ талаар Японой [illegible] ябуулагша, атомна [illegible] орогшодой япон эм[illegible] лэгшэнэрэй нэгэн С[illegible] жэ хэлээ: «XXI зуу[illegible] хэйн бүмбэрсэгые я[illegible] лөөлхэ гэһэн бүгэд[illegible] программын бодото [illegible] аргатай байһаниие [illegible] харуулба. СССР-эй [illegible] эб найрамдалай тала[illegible] лан сэхэ хүсэлэл орс[illegible] программые бодото [illegible] талаар түрүүшынһөө [illegible] хала алхам хэгдэбэ[illegible]

Гэхэтэй хамта, ядер[illegible] ряан абаха хэрэгтэ[illegible] дабшалта США боло[illegible] лөө ехэтэй хүсэнүүдэ[illegible] гануудаар уттагдана. [illegible] ряан абалгада дурагу[illegible] зайда буудагдаха ра[illegible] тухай договорые бар[illegible] гэй бүлэглэлые «hуда[illegible] гэ мүн гэжэ тайлбар[illegible] руун Европын полит[illegible] сэлдүүлхэ» гэһэн эр[illegible] нэ, ондоогоор хэлэбэ[illegible] хэлэй зэбсэгүүдые, м[illegible] гүүдые олошоруулха [illegible] гэхэ мүртөө тэдэн [illegible] ородог гүрэнүүд бо[illegible] нууд хоёрой хоорон[illegible] болон бүү эзбсэгүүдэ[illegible] алдагдахань гэһэн ш[illegible] на. Энэ талаар манэ[illegible] дол нэгэтэ бэшэ то[illegible] рилагдаһан: бидэнэр [illegible] рэнүүдые бэе бэеэ хю[illegible] да манай дайсад гэнэ[illegible] нэр, бэе бэедээ ашаг[illegible] холбооной талаар хэ[illegible] жэ харанабди. Сэрэ[illegible] сүүрі тухай хэлэхэ б[illegible] ладахи бодото байда[illegible] рэгтэй. СССР ямар [illegible] байдалтайб, тэдэ зэб[illegible] болэн гээшэ. Гэбэшь[illegible] бүлэглэлэй гэшүүдэй [illegible] мэ юумэнэй хэгдэхые[illegible]

Мүнөө ядерна боло[illegible] дада гаргагдаха зэбсэ[illegible] американ Женевэдэхи [illegible] баадагшад хүдэлмэрэ[illegible] гын стратегическэ зэбс[illegible] тээр хороохо тухай до[illegible] дэхэ даабари тэдэндэ[illegible] гэрһэн декабрь һарад[illegible] Вашингтондо болоhон [illegible] ба США хоёрой хүтэлбэ[illegible] сагдагша зорилго то[illegible] шэ. Бүгэдын мэдэржэ[illegible] ехэ, орёо бэрхэшээлтэ[illegible] дэхэ болоно. Ядерна з[illegible] шэ шэнэ, үшөө бүри [illegible] тулада совет тала бү[illegible] гоёо гаргахаар бэлэг[illegible]

АФГАНИСТАНДА — ПОЛИТИЧЕСКЭ ГУРИ[illegible]

Афганистандахи байдалые политическэ талаар гуримшуулгын асуудал эдэ үдэрнүүдтэ дэлхэйн олониитын анхаралые онсо ехээр татажа байна. Тиимэ боложо байнайнь үшөө шалтагаан бага бэшэ. Энэ ороной хүтэлбэриин соносхоhон - национальна эблэрэлгын политикые бэелүүлэн, Афганистанай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй нэгэн талаһаа буудалдаагаа болюулһан үдэрһөө хойшо жэл гүйсэбэ. Январиин эхээр СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе — Кабул, США-гай гүрэнэй секретариин орлогшо М. Армакост Пакистанай ниислэл Исламабад ерээд ошоhон байна. Үнгэрһэн жэлэй декабрь һарада совет-американ дээдэ тушаалтадай уулзалга дээрэ энэ асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ, тэрэнэй шиидхэбэриие түргэдхэхэ зорилгоор хүсэлэл оролдолгоёо үргэлжэлүүлхэ гэжэ шиидэгдэһэн. ООН-ой Генеральна секретариин өөрынь түлөөлэгшын хабаадалгатай Женевэдэхи афган-пакистан хөөрэлдөөнэй ээлжээтэ раундын ойстожо байһан ушар бага бэшэ удха шанартай. Афганистандахи байдалые гуримшуулгаа хабаатай бүхы шахуу асуудалнууд хараглахаяр үгэеэ ойлголсогдонхой. Афганистанай дотоодын хэрэгүүдтэ гадааадаһаа элдэб хамааралга болюулха ябадал хангалга ба тэрэнэһээ уламжалан, совет сэрэгүүдые эхэ орондонь бусааха гэһэн гол асуудалые шиидхэхэ хэрэг үлэнхэй.

Женевэдэхи хөөрэлдөөнэй ээлжээтэ уулзалые түгэсхэлэй болгохо зорилготойгоор Кабулда бэлэдхэлэй хүдэлмэри бүгэмжэгэйгөөр хэгдэжэ байна. Бүгэдэндэ мэдээжэ болоhоной ёһоор, Женевэдэ хэгдэжэ байһан хөөрэлдөөн дээрэ американ тала афган-пакистан хэлсээндэ гар табигдаһанай һүүлдэ 60 удэрэй үнгэрһэнэй удаа душманнуудта үзүүлжэ байһан туһаламжаяа болюулха гэһэн уялга бэе дээрээ даажа абаһан. Энэ ушарые хараа[illegible] абаһан уялгын дүүгэ[illegible] гэн доро совет сэрэгү[illegible] жэ болохо, ондоогоор [illegible] тын эхээр хэлсээндэ[illegible] һаань, майн эхээр зэ[illegible] дые гаргалга 12 һарын[illegible] хид эрхэ байдалай тохи[illegible] дүүрэжэ болохо. Энэ[illegible] шэлэн Афганистанай [illegible] хамааралгын гол пла[illegible] станшье туһалха арга[illegible]

Гэбэшье урид түйла[illegible] һээ хадуурха һэдэлгэ[illegible] сэгнэлтэ үгэхын арга[illegible] шингтонһоо дуулдаг[illegible] шээнь, душманнуудай [illegible] тэ туһаламжа үзүүлгэ[illegible] уялга абаа гэжэ США[illegible] тарь Шульц гэгшын о[illegible] шье һаа, энээн тухай [illegible] бэшэ» гэжэ байгаа[illegible] ганай түлөөлэгшэд [illegible] рэнһээ байха гүрэн[illegible] өөрыгөө буруушаан [illegible] урдаа табиһан зорилго[illegible] рэгтэнь туһалха байн[illegible] хэ. Имагтал душман[illegible] нистанда эсэргүү, со[illegible] хэгдэжэ байһаниинь х[illegible] юм.

Иимэ аргаар Афган[illegible] гуримшуулга туйлахын [illegible] ойлгосотой ааб даа. А[illegible] далые гуримшуулхын [illegible] буляалдаата хэрэгтэ х[illegible] хы талануудай энэрэ[illegible] бодото ябуулганууда[illegible] шухала.

ЗҮЖЭГҮҮД, ШҮЛЭГҮҮД, ДУУНУУД...

Совет орон доторнай хубилган шэнэдхэлгын нүлөөн арадаймнай ажабайдалда эзлэн нэбт